

ЎЗБЕКИСТОН ССР ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
Ҳ. С. СУЛАЙМОНОВ НОМИДАГИ ҚЎЛЁЗМАЛАР
ИНСТИТУТИ

ШАРҚ КЛАССИКЛАРИ МЕРОСИДАН

БИЛОЛ НОЗИМ ШЕЪРИЯТИДАН

Тузувчи **Мурод ҲАМРОЕВ**

Ўзбекистон КП Марказий Комитетининг нашриёти
Тошкент — 1981

Редколлегия: Жабборов Ж. Ж., Қаюмов А. П.,
Пармузин Б. С., Расулов Х. Р., Рустамов А. Р., Шоғуло-
мов И. Ш., Шомухамедов Ш. М., Мухторова Ҳ. М.,
Абдурахмонов Ф. А.

*Уйғур классик адабиётининг таниқли вакили Би-
лол Нозим ижоди уйғур адабиёти тарихида муҳим
босқични ташкил этади. У ўз қаламини классик
шэриятнинг анъанавий жанрларида синаш билан
бошлаб, ҳақиқий новаторлик кўрсатди: уйғур эпика-
сига миллий-озодлик тематикасини олиб кирди.*

*Билол Нозим ижоди Шарқ классик лирикаси мак-
табида камол топган ва шу хазинага қўшилган ба-
диий обидалардир.*

Уйғур тилидан. **Ваҳоб РАҲМОНОВ** ва **Мурод ҲАМ-
РОЕВ** таржимаси.

Мухаррир **Эркин АҲМАДХУЖАЕВ**

© Издательство ЦҚ КП Узбекистана, 1981

БИЛОЛ НОЗИМ

Уйғур халқининг ажайиб фарзанди, атоқли шоир Билол Нозим 1824 йилнинг баҳорида Мулла Юсуф оиласида Ғулжа шаҳрида дунёга келди. У дастлабки маълумотни уйда, отаси қўлида олиб, сўнг Ғулжа мадрасаларининг бирига кириб ўқиди. Билол у ерда узоқ йиллар Шарқнинг улуғ шоирлари Рудакий, Низомий, Жомий ва Навоий асарларини ўрганди.

Ўз халқини эҳтиросли севадиган, ватанга садоқатли ҳар бир киши мамлакатни ларзага келтирган ҳодисаларга томошабин каби қараб ўтириши мумкин эмас.

Оғир замонлар эди. Синцзян халқлари Хитойнинг ҳукмрон доиралари ҳамда маҳаллий эксплуататорлар асоратига қарши миллий-озодлик, ижтимоий тенглик ва адолат учун курашга бош кўтардилар. XIX аср давомида Синцзянда манжур-хитой ҳукмронлигига қарши етти йирик қўзғолон (1814, 1816, 1825, 1827, 1830, 1857 ва 1864 йиллар) юз берди. Бу қўзғолонларнинг бош ҳаракатлантирувчи кучи — феодализм зулмига қарши талаблар билан чиққан уйғур деҳқонлари эди.

Билол Нозим ўз акаси Жалол билан биргаликда қўлига қурол олиб қўзғолган халқ сафига кирди. Қўзғолон ғалабасидан сўнг, у яна ижод билан шуғулланди. Унинг қачон вафот этгани ва қаерда дафн қилингани ҳақида аниқ маълумотлар йўқ. Шунга қарамай, шоирнинг етмиш йилдан ортиқ умр кўргани ва Ёркент шаҳри (ҳозирги Панфилов)да дафн этилганини сўзлайдилар.

Нозим ғазал жанридаги асосий лирик асарларини мадрасада ўқиш йилларида ёзган. Кейинроқ, уларни йиғиб девон тузган ва унга «Ғазалиёт» (Ғазаллар) деб ном берган. Билолнинг бу ғазаллар девони қайта-қайта кўчирилиб қўлёзма ҳолида тарқалган ва кенг шуҳрат қозонган.

Анъанавий ғазал жанрига хос инсон гўзаллиги ва муҳаббатни куйлаган шоир, айни пайтда ўз замони учун илғор ғояларни ҳам олға сурди: тенглик, шахс эркини талаб қилиб, адолатсизликни танқид қилди.

Билол Нозим яшаган замоннинг кўпгина шоирлари ўзларининг ғоявий-сиёсий ва диний-ахлоқий қарашларига мувофиқ олам ва воқеликка муносабатларини ҳар хил ифодалар эдилар. Мистика поэзиясидаги шоирлар лирик асарларида нариги дунёга муҳаббатни тарғиб қилдилар; пайғамбарлар мўъжизаларини куйлаб, мавжуд ҳаётдан воз кечишга чақирдилар.

Лекин бундай кайфиятлар Билол Нозим шеъриятига жиддий таъсир кўрсата олмади. Ҳаётни чуқур ва мулоҳазали ўрганиш, прогрессив адабий оқим таъсири унга адабиётнинг вазифасини тўғри тушуниб олиш имконини берди. Унинг поэзиясидаги бош хусусият пайғамбарларга мурожаат эмас, балки гуманистик ғоялардир. У инсоннинг бахтиёр бўлишга ҳақли эканлигини, порлоқ келажак учун кураш заруратини кўрсатди.

Шеъриятда муҳаббатга асосий ўрин ажратган шоир, айти пайтда севгини инсон ҳаётининг энг зарур ва кўтаринки кучи, уни ижобий хусусиятлар билан қуроллантирувчи ҳис тарзида талқин этди.

Билол Нозим фақат моҳир лириккина эмас, балки биринчи навбатда ўз замони иллатларини очиб ташлаган, клерикал аристократиянинг чириклигини кўрсатган, йўқсиллар манфаати ҳимоячиси, айниқса, энг муҳими, қўзғолган ўз халқи сафида унинг озодлиги учун қўлига қурол олиб курашган, ажойиб эл фарзанди ҳамдир.

Уйғур феодаллари ва хитой ҳукмрон доиралари зулмига қарши уйғур меҳнаткашлари курашини шоирнинг «Нозугум қиссаси», «Кулоҳли Юсупхон» ва «Ғазот дар мулки Чин» каби дostonларида ҳикоя қилинади.

Синцзян губернатори 1825 йилги қўзғолоннинг актив иштирокчиси Нозугум қисматини қандай ҳал қилиш ҳақида кўрсатма сўраб Пекинга ёзган хатига жавоб тариқасида шундай буйруқ келади: «Бу хат кеча борса, кундузга қўймай ўлдирилсин. Агар кундуз борса, кеча қўймай ўлдирилсин».

Нозугум ҳақидаги қиссада унинг ўзи тўқиган қўшиқлар киритилган. Ҳозиргача уйғур халқ қаҳрамонлари Ипорхон, Моимхон, Ризвонгул ва бошқалар каби Нозугум қўшиқлари ҳам халқ орасида машҳурдир. Билол Нозим келгуси авлодлар учун

ёзиб қолдирган қўшиқларини ҳозирги кунда ҳам кўплаб уйғурлар ёддан биладилар.

Билол Нозимнинг иккинчи асари — «Қулоҳли Юсупхон» ҳам мазмунан, ҳам шаклан новаторлик билан ёзилгандир.

Уша даврда лўттибоз Юсупхон сиймосида руҳонийларнинг очкўз, жирканч ва иккиюзламачилигини очиб ташлаш учун жуда катта жасорат керак эди. Шубҳа йўқки, Билол Нозим қандайдир фавқулодда ҳодисани эмас, балки ўз даври учун типик воқеани тасвирлаган. Дин вакилларининг сотқинлиги, меҳнаткашларни алдаб, уларни жаҳолатда, зулматда сақлаши табиий бир ҳол эди. «Қулоҳли Юсупхон» дostonини ўқиб, биз уйғур халқи ҳаётидаги бутун бир давр билан танишамиз.

Билол Нозимнинг учинчи йирик эпик асари анъанавий руҳда ёзилган «Ғазот дар мулки Чин» дostonидир. Маълумки, уйғур халқи тарихи, айниқса кейинги икки асрлик тарихи хитой-манжур босқинчилари билан кураш тарихидир. Уйғур адабиётига доир бир қатор асарларнинг бу мавзуга бағишлангани ажабланарли ҳол эмас.

Билол Нозимнинг 1864—1867 йиллардаги йирик халқ қўзғолони мавзуга бағишланган дostonи ана шу темадаги асарлар орасида энг яхшисидир. Ушбу қўзғолон Шарқий Туркистоннинг катта қисмига тарқалди.

Хитой эзувчиларига қарши курашга Шарқий Туркистонда яшовчи уйғур халқигина эмас, балки дунган халқи ҳам кўтарилди. Уйғур ва дунганларнинг бирлашган кучлари хитой гарнизонини сиқиб чиқариб, Шарқий Туркистоннинг бир неча шаҳар ва муҳим аҳоли пунктларини қўлга киритдилар.

Шарқий Туркистондаги Хитой губернатори уйғур ва дунган халқлари ўртасига низо солишга уринди, бунга муяссар бўлолмаганидан сўнг, у султон Мозамзотни ўз томонига оғдириб олиб, унинг қўли билан қўзғолонни бостирмоқчи бўлди. Бироқ, Мозамзот қўзғолган халққа қарши боришга ботинолмади. Қўзғолон тобора кучайиб, унга хитой-манжур эзувчилари зулми остида чидаб бўлмас даражада эзилган минглаб деҳқонлар оммаси қўшилди. Лекин, қўзғолоннинг юқори синф ва руҳо-

нийлардан чиққан айрим раҳбарлари орасида низо-лар тўхтамади.

Билол Нозим озодлик учун курашга сира ҳам дахли бўлмаган, фақат мансаб ва бойликка мукка-сидан кетган аянчли ушбу зотларни аёвсиз фош этди.

Шоир ҳақиқий ватанпарварларнинг жасорати ҳа-қида кўтаринки руҳ билан сўзлади, ўлим юзига тик қараган эрксевар ва мардона деҳқонларни улуғлади.

Кенг халқ оммаси манфаатлари куйчиси Билол Нозим «Газот дар мулки Чин» достонида унинг ва-тани оғир зулм ва эзувдан халос бўладиган ажойиб замонлар келишига ишонч билдирди.

Билол Нозим ўз даврининг энг билимли, ўқимиш-ли кишиси бўлиб, у Шарқ поэзияси ва унинг буюк вакиллари ижодини яхши билар эди, у ўзини Аб-дурахмон Жомий ва Алишер Навоийнинг шогирди деб ҳисобларди. Шоир ўз тушида Абдурахмон Жо-мийни кўргани ва шундан сўнг уни ўз устози деб билганини ёзади. Шоирнинг ғазаллари ва «Газот дар мулки Чин» достонида Алишер Навоий номи қайта-қайта зўр ҳурмат билан тилга олинади.

Россияда Билол Нозим асарлари унинг ҳаётлиги давридаёқ нашр этила бошлади. Шарқшунос Н. Н. Пантусов уйғур халқ оғзаки ижоди материалларини йиғиш билан шуғулланар экан, Билол Нозим билан танишиб ҳамкорлик қилади. Рус олими Билол Но-зимнинг «Газот дар мулки Чин», «Кулоҳли Юсуп-хон», «Нозугум» асарларини Қозон ва Петербург шаҳарларида нашр эттирди ва баъзиларини таржи-ма қилди.

Билол Нозим ижоди уйғур халқи учун ардоқли ва севимлидир. Совет Иттифоқида яшовчи уйғурлар ўз классиклари асарларини ўрта мактаб партасидан бошлаб ўрганадилар. Олма-Отада унинг асарлари бир неча марта нашр этилган. Уйғур, рус, қozoқ, ўзбек ва ҳатто немис тилларида шоир ижоди ҳақи-даги тадқиқотлар ва мақолалар эълон қилинган.

Билол Нозим асарлари ўзбек тилида китобхон-ларга илк маротаба тақдим этилмоқда. Уйлаймизки, ерлари туташ, тиллари оиладош, эзулик ва шеъ-рийатга муҳаббат юзасидан дилдош уйғур халқининг шоири Билол Нозим ижоди ўзбек ўқувчиларига манзур бўлади.

Мурод Ҳамроев,

филология фанлари доктори, профессор.

ҒАЗАЛЛАР

* * *

Ернинг кўйида ўлмаклик саодатдур манга,
Балки ишқида забун бўлмоқ ҳаловатдур манга.

Ерсиз кўрган умрнинг қанча бўлсун лаззати,
Чун анингсиз бу мусулмонлиқ заллатдур манга.

Балки бир ортиқча заҳматдир анингсиз давлатим,
Бўлса гар шоҳлиғ муяссар, ул фалокатдур манга.

Зоҳидо, ёрсиз амал бирла сенинг зуҳдинг нетай,
Ул нигорим ёдиким қурби вилоятдур манга.

Не керак ёрсиз манга шоҳи Фаридун давлати,
Ёр била бўлсам гадолик катта давлатдур манга.

Таъна қилма, зоҳидоким, гарчи бўлгум беамал,
Ёди маъшук қилмоғим тақдир иродатдур манга.

Бу менинг ҳолимға кулди таън этиб халқи жаҳон,
Ушбу хил бўлмоқлигим ҳақдин иноятдур манга.

На хуш эрди, эй муҳиблар, ёр агар қилса қатл,
Билсангиз ушбу қатл айни шаҳодатдур манга.

Ернинг васли насиб бўлмас Билолға шубҳасиз,
Гар изингни гардини топсам кифоятдур манга.

* * *

**Ушбу кажрафтор фалакнинг билсалар даврони ҳеч,
Ер юзининг халқига бўлса биров султони ҳеч.**

**Хусн аро бўлса бировким Муштаридек жилвалик,
Бўлса ой юзлук, кўзи оҳу, тиши маржони ҳеч.**

**Ҳазрати Нухдек умр кўрса биров ул ҳам недур,
Тиб аро халқи жаҳоннинг бўлсалар Луқмони ҳеч.**

**Ё бировнинг қуввати бўлса агар Рустамча ҳам,
Еки ўз асрида бўлса барчанинг полвони ҳеч.**

**Эй Билол, тарк айлагил ҳам лофи ошиқликни сен,
Гар никоҳ қилсанг ўзинга маҳлиқо Узрони ҳеч.**

* * *

Субҳидамда бир куни масжид сари қилдим юруш,
Ҳам йўлуқди олдима бир маҳвашеким хулқи хуш.

Бодан ишқидин ичдим, шунча сархуш қилдики:
Беҳуд ўлдум ул замонда, бу бошимдан кетди ҳуш.

Марҳабо айлаб кулуб ўтди ёнимдан ул пари,
Ҳам муҳаббатнинг майинди ул замон қилдурди нўш.

Ҳам кўзумдин бўлди ғойиб, кўрмадим андин бери,
Ёдида девоналик эмди қилур ҳар дам хуруш.

Кундузи ойдек юзи чиқмас хаёлдан лаҳза ҳам,
Кечаси чиқмас тушимдин дилбари зотина қўш.

Энди топсам хоки пойин сурма айлай кўзума,
Бул умиддурким муҳаббат баҳридин олсам улуш.

Гар топай десанг Билол, ул моҳрўйининг васлини,
Ботинингда йиғла ҳаққа, зоҳирингда бўл хамўш.

* * *

Бандроқ этган мени ул ёрнинг гисуйидур,
Йиғлатиб кўп бемадор этган анинг бад хўйидур.

Ҳам аламнинг водисида мисли Мажнун қилмоғи,
Ул занахдони била ҳам Муштаридек рўйидур.

Дол сифат эгилмоғи бу сарв янглиғ қоматим,
Ёрнинг ҳажри била ишқу муҳаббат ўйидур.

Зоҳидо, таън этмагил ишқ ичра Мажнун бўлди деб,
Чун сабаб бўлган менга ул дилбари жодуйидур.

Зор бўлса бу жаҳон халқи мунажжим аҳлисиз,
Тухмат этма сен Зуҳалга ул парининг рўйидур.

Субҳидамда чиқса юлдуз халқ уни Чўлпон атар,
Бу Билол айтур паривашнинг юзи дилжўйидур.

* * *

Гулмиди, ғунчамиди, ёрим, сенинг бошингдаги,
Кечда таний олмадим кимлар эди қошингдаги?

Қош қоқарим келаду, киприк отарим келаду,
Белига олма тугиб, ёлғончи ёрим келаду.

Зангори тўнни кийиб, хаста кўнгулга ўт солиб,
Тонг очилган ғунчадек, юзи анорим келаду.

Навбаҳорнинг эпкини текса бўлар оқ тан қаро,
Ғам қишини ҳайдамоққа навбаҳорим келаду.

Бир кўруб ҳасрат ўтида ўртанурман муттасил,
Куйдуруб, ўлдурғали кўзи хуморим келаду.

* * *

Ваҳ, на хуштур хасталикда кўрсалар ёрим келиб,
Ёки ёлғизликда ёнда турса дилдорим келиб.

Ёд этар бўлсам баногоҳ ул пари юзликниким,
Кулбам ичра бир даме ўлтурса гулзорим келиб.

Келса ғамнинг лашкари бошимни айлантиргани,
Булбули гўёлик этса ул шакархорим келиб.

Қутулур эрдим бу ғамдин ул дилоромим кўруб,
Ва агарчандики қатл этса дилзорим келиб.

Бу кўнгулни барча ғамлардин халос қилгай эди,
Бир назар қилмоқ била ул шўх хунхорим келиб.

Неча вақт айлаб таҳаммул, эй Билол, сокит бўл,
Марҳамат айлар, ситам етганда ғамхорим келиб.

* * *

Шод ўлғил, эй кўнгул, кулбамга жононим келур,
Мезбон бўлгил анинг олдида, меҳмоним келур.

Келса ногоҳ кулбам ичра, айлагайсен садқа жон,
Шод этмакка мени ул шоҳи султоним келур.

Белга қуллик фўтасини боғлайин бошлаб бугун,
Юзи гулдек очилиб, ул гунча райҳоним келур.

Куфр аҳли тоб беролмаслар анинг бир тиғига,
Қотилу жаллод аталган нури имоним келур.

Ҳам бўлуб ҳақ амри бирла ер юзига подшоҳ,
Ҳам Сулаймондек бўлуб ул шоҳи Канъоним келур.

Атаган ўз исмларини ҳам Имомал Маҳди деб,
Барча мўъминлар атоси ул Сулаймоним келур.

Толиб эрсанг, эй Билол, доим дуо қил руҳига,
Гар ижобат қилса тангрим пири пурдоним келур.

* * *

Дариғо, келмади мен хастага ул дилрабодин хат,
Туруб эрдим тутуб кўз, келмади нозик адодин хат.

Ваё бир дардга қолди, ё бировнинг пандини олди,
Ки бир баҳона бўлди, келмади ул маҳлиқодин хат.

Ки балки номасию, на дарак, ҳангомаси ҳам йўқ,
Нечукдин келмади ул ғунчаваш қоши қародин хат?

Ки мендин кўнгли қолди ёки мендин ўзгани топди,
Ки йўқса келгай эрди дилбари сочи сиёдин хат.

Ки инсофин тилаб ҳақдин, Билол, эмди таҳаммул
қил,
Келарлар сабр қилсанг бир куни ул бейбодин хат.

* * *

Ҳам кирарга боғ аро кўрмакка бўстондур ният,
Ҳам нигори бирла айш этмакка имкондур ният.

Сайр этиб гулзорга бормоқ, гулни узмак расмдур,
Ҳам нигорига йибармакликка райҳондир ният.

Навбаҳор айёмида гулзор сари қўймоқ қадам,
Сайр этмакликда билмак сунъи субҳондур ният.

Нияти зоҳид будур бўлса жаҳаннамдин халос,
Ишқ аҳли зор юрмак тарки хандондур ният.

Ушбу Кўҳистон аро бекас Билолий ҳар кеча,
Хатми қуръон айламакка васли жонондур ният.

Дариг, турфа жафо етти бизга, эй олий жаноб,
Бу бонсдинки дамодам бу юрак бўлуб бетоб.

Кўзумдин учти ул ой, париму ваё бир қуш,
Қабутармен — унинг ови, ул қарчиғай-уқоб.

Ногаҳон кўрди мени солди ишқи чангини,
Танимга захм уруб, бу дилимни қилди хароб.

Ул ойни фаррух ҳумодек тилабки ингрармен,
Кўзумдин жигар қони оқузуб мисоли об.

Кўзум ёшини кўруб қатлима қилур ғайрат,
Қоним тўкарни париваш, ажабки билди савоб.

Билолий, ғам емагилки, шаҳиди ишқ ўлгунг,
Бу навъ бўлмоғинг эрмиш иродаи Ваҳҳоб.

* * *

Айтурсанки, ғамга бошим ғамхона бўлди найлайин,
Бир сўз билан ошно ёрим бегона бўлди найлайин.

Ёмон кўрманг мени, дўстлар, эгамнинг бир
қулидурман,
Киши қадримни билмайди, ватаннинг гавҳаридурман.

Киши билмас латиф сўз дурларини эл уза сочдим,
Ки сўз бобига келганда суханварлар дуридурман.

Ўзум васфини айтсам, дилбар айтур: «Унча эрмас
сан»,
Келтирган сўзга сизни дилрабо узра паридурман.

Ки таъриф айладинг кўп боғ аро ғунча кўриб уни,
Саҳар янги очилган ғунчаларга муштаридурман.

На ҳад бор бизга ой юзлик сўзини тилга келтирмак,
Қулининг қуллари олдидаги бир чокаридурман.

Қиё боқса қилиб шафқат агар биз хастага ул ой,
Дегайман шод бўлгандан халойиқ беҳтаридурман.

Ила бозорида йиғлаб бу Нозим ёлбориб ёрга,
Ки айтур бир қиё боқсанг, не бўлгай бир
қаридурман.

* * *

Илоҳи, ул парига мен ғарибни айлагил шайдо,
Фироқида мени қилгил мисоли булбули гўё.

Мажозий офтобида қурутқил бу жасадни пок,
Ки андин сўнгра куйдир ишқи ҳақ ичра, аё шоҳо.

Уни худди Бадиъю, ҳам мени Сайфулмулук этгил,
Мени ҳам мисли Мажнуну ул ойни айлагил Лайло.

Ул ойнинг ўхшаши Ширин, харидор унга мен
Фарҳод,
Тағи айла мени Вомиқ, ул ойни ҳам қилиб Узро.

Шаҳиди ишқ қилгил ул парининг кўйида, ё раб,
Уқусун то қиёмат ушбу қиссам оқилу доно.

Башарнинг барчаси ёримга мафтун, лолу ҳайрондур,
Ки бардош қила олғайму малаклар кўрсалар оё?

Нигорим бир мажозий ҳам ҳақиқийдур анинг ишқи,
Мажозий гарчи зардурким, ҳақиқий — гавҳари якто.

Билол ишқи мажозийсини айлантир ҳақиқатга,
Бўлубдурлар мажозий чун ҳақиқий наздида расво.

* * *

**Эй сабо, еткур бугун манди нигоримға салом,
Неча ойдир айру тушган банди зоримға салом.**

**Сўрса ҳолимни, дегил ишқингда кўп оврадур,
Андалиб янглиғ, дегил ул лолазоримға салом.**

**Бекасу бечораю дилхастаю ҳайрон эрур,
Айлагил изҳор аҳволимни, ёримға салом.**

**Бандалик айлар, дегил йиглаб сенинг ишқингдаким,
Кўп маҳоллиқтин деди юзи аноримға салом.**

**Бир-бир айтиб бу Билолнинг арзини ёр олдида,
Ойча зинҳорлаб дегил сан шаҳсуворимға салом.**

* * *

Арзим эшитгил, эй ёри дилхоҳ,
Ҳар тун чекарман ҳажрингда юз оҳ.

Ишқингда донм йиглаб юрурман,
Бўлғил бугун сен ҳолимдин огоҳ.

Бечора бўлдум, кўйингга келдим,
Раҳм айла манга, эй ёри ҳамроҳ.

Ишқинг асири — бечорадурман,
Лутфу карам қил, эй юзи барно.

Эй жон, сифатинг қандай битайин,
Ҳам гунча лаблик, рухсор дилоро.

Ҳам қомати гул, ҳам сочи сунбул,
Мен мисли булбул ёримга шайдо.

Мулойим сўзлук, ҳам оҳу кўзлук,
Хуршид юзлук, ҳам қадди зебо,

Сайфулмулук ман, сенсен Бадия,
Ман мисли Вомиқ, сен мисли Узро.

Ман мисли Фарҳод, сен бизга Ширин,
Ман мисли Мажнун, сиз бизга Лайло.

Сени сўроғлаб, излаб чиқармен,
Ила шаҳридин жўнаб Бухоро.

Лутфу карам қил ёлғиз Билолға,
Ҳам кўнгли тинсун, эй моҳ сиймо.

* * *

Ой найлай, бу фалак қилди нигоримдин жудо,
Андалиб янглиғ бўлубмен гулузоримдин жудо.

Бу жудолиқтин бери андуху ғамға ёр мен,
Ҳам мени қилган учун ағёр ёримдин жудо.

Ииғламай найлай бугун бир хастаю овора мен,
Ушбу фурсатларда бўлдум беқароримдин жудо.

Бахти қочқан бўлмасам, ҳам толиим шум бўлмаса,
Бўлғай эрдимму бугун юзи аноримдин жудо.

Гунчаваш нозук баданнинг ой юзини кўрган замон,
Бу Билол айтур: «Бўлурмен оху зоримдин жудо».

* * *

Бўлғали, эй нозанин, ул ой жамолингдин жудо,
Ким бўлубмен барча ғам-андухларга ошно.

Еш болалар таъқиб айлар дарди ҳажрингда сенинг,
Тош отур ортимдин айларга изо бирла жафо.

Дилрабо, англаб фигоним зарра раҳминг келмади,
Билмайин кўнгулни берганга бу ҳижрондур жазо.

Эшитиб ҳолимга ҳайрон бўлдилар халқи жаҳон,
Безди ноламдин менинг бегонаю ҳам ошно.

Назм қилса ушбу дардингни Билолий тинмайин,
Қайси бир дардингни дафтарга битиб қилғум адо?

* * *

Бир куни қилди такаллум ноз этиб ёрим манга,
Қаҳқаҳа бирла кулуб ул ёри дилдорим манга.

Дедики, не важдин ўлди ол чиройинг заъфарон?
Сўрди ҳолим раҳм айлаб ул дилозорим манга.

Ингладим дардимни айтиб ул дилоромимғаким,
Лутф этиб қилди такаллум ул шакархорим манга.

Ушбу навъи сўзлашиб турганин кўрди шум рақиб,
Рашкдин қасд айладилар неча агёрим манга.

Тездан олғил фано ғорига ўзни, эй Билол,
Дедию қилди насихат нарм гуфторим менга.

* * *

Эй нигоро, қатл қилмоққа мени қилма шитоб,
Хуб эмасму доғи ҳажринг бирла солсанг изтироб.

Бас эди бир тола зулфинг ошиғинг банд этгали,
Не учун топмоққа бунда изладинг ўзга таноб.

Доғ уза доғларни қўйдунг яшуруб чеҳрангниким,
Ой юзингни яшуруб, эй жон, нечун торттинг ниқоб?

Бас эмасму бу ятоблар мен фақир бечорага,
Қатл қилғандин мени нечук санга бўлғай савоб?

Энди билдим, қоними тўкмак экан қасдинг сеинг,
Бу сабабдин раҳм қилмай қилган эрмиш сен азоб.

Гар азалнинг тақдири борса Билолға чора йўқ,
Хоҳ ўлдир, хоҳ куйдургил бугун турди қараб.

* * *

**Чиксанг тамошоға, даме қилмағил шитоб,
Зинҳор кезарга чикма юзингдин олиб ниқоб.**

**Зухра, Зухал, Шамс била Муштари хижил,
Иўқтур ажаб ойга юзунг солса изтироб.**

**Лаълинг бўйидин бўй олиб рашк айлағай,
Уялғандин мушки Хўтан, заъфарон гулоб.**

**Лаъли лабингни кўрса бўлур гунча шармисор,
Юзинг гулини кўруб, бўлди андалиб хароб.**

**Ул ой юзунг шуъласини кўрса ҳар киши,
Ҳажринг ўтида ўртанибон бўлгуси кабоб.**

**Бекас Билолинг не учун фиғон қилмасун,
Васлинг ғамида оқти жигар қони тирқироб.**

* * *

Айлади булбул наволар гул юзин райҳон кўруб,
Сочи занжири аро гул ғунчани пинҳон кўруб.

Подшоҳи ҳусн эрди ул Зулайҳои жаҳон,
Ким санга қўйгай муҳаббат ҳусн аро султон кўруб.

Ҳам латофат гулшанига Лайли эрди пешво,
Энди зеболикда тан олгай сени тобон кўруб.

Бўлса Ширин бирла Узро икки дилсўзи жаҳон,
Қилгай эрди турфа хизматлар сени меҳмон кўруб.

Ҳам Эрам боғида эрди ул Бадии чун қамар,
Уялур сен ҳурни кўргач ўзини ғилмон кўруб.

Гўиё қушдек эрурман чун сенинг ишқингдаким,
Бул сабабдин талпинурмен ой юзингда дон кўруб.

Ҳотами Той зар саховат айласа, сен — васлинги
Чун Билол васлинг тилайдур Ҳотами даврон кўруб.

* * *

**Ҳақ учун бизни йироқ қилма ўзингдин, эй ҳабиб,
Парда тортиб бенасіб этма юзингдин, эй ҳабиб.**

**Сурма айларга тилаб келса санга ошиқларинг,
Ноумид қайтармағил босган изингдин, эй ҳабиб.**

**Боқмасанг бизга, нигоро, ўзгага ҳам боқмағил,
Йўқса бизни қувлама оху кўзингдин, эй ҳабиб.**

**Гар сўзунг бўлса манга айт, қилмағил элдин ибо,
Баҳра олсун бу дилим ширин сўзингдин, эй ҳабиб.**

**Гарчи бўлди бу Билол васлинг тилаб хошок сифат,
Энди хавф этмак недур бу қақнусингдин, эй ҳабиб.**

* * *

Ногаҳон юзингни кўрсам куюдур дилим бағоят,
Хавф этиб яширмоғдин бу юрак бўлур жароҳат.

Кўрмасам юзингни, эй жон, суюкларим бўлур хошок.
Тарк бўлур ушбу сабабдин ким ҳама зуҳду тоат.

Ҳам сенингсиз, эй нигорим, менга не керак
тириклик,
Манга келса гар ҳумое бу эрур тағни фалокат.

Васлинг ўлмади муяссар, эй лаби ғунча нигорим,
Тилак айладим висолинг бўлмади дуо ижобат.

Барча бизга бўлди душман, санга мен ёр, эй пари,
Қилмайин манга тараҳҳум кўрмайин дами ҳаловат.

Ҳаддин ошди эмди дардим, кўргил бу рўйи зардим,
Қутилолмадим бу ғамдин, манга эрур бу иродат.

Дамбадам бўлуб бедармон, эмди не илож этарман,
Табиб излабон кетармен, қанчаки тортсам риёзат.

Кесилур бўлди ҳаётим, етишиб турур мамотим,
Лаҳза қолмағай нажотим, айласанг мени шаҳодат.

Ушбу боисдин мени зор, доми васлингга гирифтор
Бўлғали чекармен озор, эл аро чекиб маломат.

**Манга бұлди әмди маълум, чун экан бу толним шум,
Ишқида бұлуб чун бум, чирилламоқ айлаб одат.**

**Бу нечук аламдур, әй ёр, кўрадур юзунгни ағёр,
Мени сўрғали қилиб ор, кўрасанму фақир ғоят?**

**Иўқса айлагил тараҳҳум заиф Билолингға, әй ёр,
Не юзида ранги қолди, не дилида сабру тоқат.**

* * *

Ки арзимни айтай, дилрабо эшит,
Аё гунчаваш юзи, барно эшит.

Бўлубдур мени мафтун қилмоқ учун,
Қадди қоматинг турфа зиё, эшит.

Қошинг ёйиға кипригинг ўқ этиб,
Отарсен дамодамки гўё, эшит.

Сабаб бу эрур йиғламоқим мани,
Бошимга тушубдурки савдо, эшит.

Сочинг аждари бизни дам тортадур,
Недин қилмайин эмди, ғавго, эшит.

Ки ялдо тунида кўтарсанг ниқоб,
Юзунгдин париваш иттифоқо эшит.

Кунга айлангуси ушбу қора тун
Юзунг нури офтобосо, эшит.

Сени кўрса ногоҳ бўлур бандалар,
Ки Баҳром ваё бўлса Доро, эшит.

Ки ҳурмат қилур гул ниҳолинг кўруб,
Эрам боғида гул ҳар анво, эшит.

Тақи завқ этарлар юзунгни кўруб,
Яна Лайли, Ширину Узро, эшит.

Утубдур Бадию Рабнулжамол,
Бу асрда сенсан Зулайхо, эшит.

Юзунг гунча гулдур, Билолий булбул,
Кўруб гунчани бўлди, шайдо эшит.

* * *

Соқиде, дилхастамен келгил бугун паймона тут,
Тўлдуруб паймонани лаългун майи жонона тут.

Сипқарай ул бодани ёри вафосиз ишқиде,
Қолмаса паймонада гар, тўлдуруб сен ёна тут.

Дам-бадам, соат-басоат майни келтургил, ичай,
Туну кун, балки давом ўтказмайин бир она тут.

Эмди мадхуш бўлди деб, қилма хаёл, эй соқиде,
Дафъи гам айлар манга, сен бода бепоёна тут.

Ёрниг дарду фироқини унутқум бир йўли,
Ҳам ўзунгни, соқиде, айлаб менга майхона тут.

Бодани ҳар қанча тутсанг, ҳам Билол лабташнадур,
Шомдин то субҳу, субҳдин то дами хуфтаона тут.

* * *

Не бўлғай зарра раҳм этсанг, бўлубмен беқарор,
эй дўст,
Юрурмен дарди ҳажрингда ки йиғлаб зор-зор,
эй дўст.

Тилаб доим висолингни кўйингда телмуриб юрдум,
Кўролмай ноумид бўлдум, олиб кўзлар ғубор,
эй дўст.

Агар Руму Яман кетсам, узулмас бу дилим сандан,
Қилибсен мен ғарибни ғамза бирла беқарор, эй дўст.

Жамолинг шамъида куйдум бўлуб ман мисли
парвона,
Мени қилди фироқинг халқи олам ичра хор,
эй дўст.

Қолибмен хирмани ўт ичра ким гўё самандардек,
Ул ўтдин ажратиб олмоққа қилдинг бизни ор,
эй дўст.

Ки булбул, тўти, қумри, саъвалар ҳолимга зор
йиғлар,
Тараҳҳум қилмадинг бир дам бўлубмен хор-зор,
эй дўст.

Алам даштида Мажнундек бўлубдур бу Билолинг
ҳам,
Аён ишқ зўридин Рустами Достон бемадор,
эй дўст.

* * *

Оҳким, кўнглумни олди бир латофатлик йигит,
Уйнатиб тимқора тулпор ул камолатлик йигит.

Қомати шамшодига айлай туман минг жон фидо,
Хусн иқлимида йўқ андоғ малоҳатлик йигит.

Бўлғуси ҳайрон қамар юзи зиёсига анинг,
Бўлмамиш пайдо яна андоғ саодатлик йигит.

Манга не суд элга васфин назм қилмоққа валеқ,
Ҳеч шоҳлар ичра йўқ ундай адолатлик йигит.

Васфини ҳаддин оширсанг, эй Билол, йўқтур ажаб,
Койнот ичра анингдек йўқ диёнатлик йигит.

* * *

Арзим эшитгил, эй болатофат,
Қилгил тараххум, айлаб шафоат.

Сен бир ҳумою мен бир гадойинг,
Ташлаб кўланка, бахш эт саодат.

На йиғи қилмай, на зор бўлмай,
На ғамга қолмай, эй сарв қомат.

Дардим жуда кўп, ҳаддин зиёда,
Доим кўрармен элдин маломат.

Мажнунлигимда бемеҳр гардун,
Бошимга урди зарби фалокат.

Мен зорниким ёри вафосиз,
Дилхаста қилди айлаб зарофат.

Фақир Билолий, қилгил дуое,
Ерға етарсен бўлсанг саломат.

* * *

Арзимини эшит бугун, эй ёри болатофат,
Кўрган аламини бир-бир қилғум санга шикоят.

Ишим фиғон бўлди, зардоб юракка тўлди,
Ешимга ер сув бўлди, мундоғ экан иродат.

Лаъли лабини узури, опшоқ юзунгин нури,
Айлаб манга вафое, қилғил манга саховат.

Иўқса мени ҳалок эт, хаста юракни чок эт,
Бир йўли дарднок эт, айлаб шоҳона одат.

Бундай сўз қилиб ман, раҳм айласанг менга сан,
Қилғилки нуктаи панд, бўлгай десанг саломат.

Ҳар дам Билол ул ойдан тортар эмиш изолар,
Элдин кўруб маломат, бўлди ажаб хижолат.

* * *

Мени ғамгин қилмоққа эрур ул дилрабо боис,
Кечалар зор бұлмоққа эрур юзда жило боис.

Яна парвона бұлмоқлик, анинг шамъида куймоқлик,
Ҳамиша йиғи қилмоқликқа ишқи маҳлиқо боис.

Ул ой юзини кўрмакка, анинг кўйида юрмакка,
Анинг қўлини тутмакка, бу кўз ҳам дасту по боис.

Фироқида фиғон қилмоқ, висолини тилаб юрмоқ,
Етармен деб умид қилмоққа дилда муддао боис.

Анга мен вола бұлмоқлик, ки ёшим жола

бұлмоқлик,
Дилим афгора бұлмоқликқа ишқи кимийё боис.

Ки етмоқ жумла мақсадга, уланмоқ айни давлатга,
Етишмак амал, иззатга саҳар қилган дуо боис.

Билурсенму, Билолий сен, булар бұлғанда боис

деб,
Билинг бу барчага дўстлар ки тақдири худо боис.

* * *

Маҳлиё бўлубменки ушбу ёрани кўргач,
Бўлдумки асир лаблари гулнорани кўргач.

Куйдурмак учун жилва қилиб ноз ила ҳардам,
Ендурди чироғ мен каби парвонани кўргач.

Куйдумки анинг ишқида қақнус каби, эй дўст,
Раҳм айламади мен каби оворани кўргач.

Бехуд бўлубон ёттим анинг кўйида менким,
Мусо каби ёлқини анворани кўргак.

Булбул бўлубон нола қиларменки, ул ойға,
Андоғки ўшал кўзлари хунхорани кўргач.

Монанди самандар бўлубон ўт аро қолдим,
Нечунки ўшал тишлари дурдонани кўргач.

Ҳажрида анинг куйдуму ўчдум, хабари йўқ,
Ёд айламади мен каби бечорани кўргак.

Бу хаста Билол йиғлади тинмай кеча-кундуз,
Дунёға келиб дилбари айёрани кўргач.

* * *

Ногоҳ кўрунди ул кун паризод,
Кўнглумни олди ул сарви озод.

Бир ғамза бирла мафтун қилибдур,
Бизни ўзига ул қадди шамшод.

Киприги ўқи тегди юракка,
Чирпирак қилди гўёки гирдбод.

Ушбу ўқиға бардош қилурму,
Маккада Холид, Табризда Зарбод?

Тоқат этолмас бу тири ишққа
Рустам, Сиёвуш, Сом бирла Кўҳзод.

Мен зор бўлмай, найлай, ёронлар,
Қилди асири ул кўзи жаллод.

Бир шер мардни бор деб эшитдим,
Табриз ичинда исми Худодод.

Эл жони эрмиш, ҳам фони ўлмиш,
Гар бўлса эрди, қилгай эдим дод.

Энди париваш бекас Билолни,
Ишқида қилди гўёки Фарҳод.

* * *

Ёрнинг лаъли зулоли шаҳду шаккардин лазиз,

Ой юзининг шуъласи хуршиди анвардин лазиз.

Сочларининг торидин вақти саҳар бўйи келур,
Анқиган райҳон ҳиди кофуру анбардин лазиз.

Атрғулдек очилиб, отса нигорим қаҳқаҳа,
Дур тишининг нурина кўрдумки гавҳардин лазиз.

Қоматининг тиклиги шамшод дарахтидин адил,
Балки билдим қомати сарву санавбардин лазиз.

Эй Билол, ундай паривашга қилгил садқа жон,
Ёрнинг ишқида ўлмоқ ҳой-ҳаваслардин лазиз.

* * *

Ажойиб жилва бирла чиқти бир кун ул пари пайкар,
Туфайли меҳмон бўлмоқ учун саҳро сари дилбар.

Кийибдур ранги алвон тўн, бошига ўрабон рўмол,
Кўзига сурма тортибдур, кийиб зарқош, қади ар-ар.

Латофат бобида танҳо бўлуб ғунча оғиз ул кун,
Минибдур бир тўриқ тулпор унинг бир ўхшаши
Шаккар.

Ки машриқ офтобига ўргатиб ул жилвагарликни,
Бўлуб товуси мастдек отланибдур ғунчаи зевар.

Такаллум қилганидин рашк айлар қумри ҳам тўти,
Лабини кўрсалар маржон шикаст еб бўлғуси камтар.

Ажойиб чирмовуқдек сочлари қаддига чирмашмиш,
Юзининг шуъласига маҳлиё ёқут била гавҳар.

Не дей ул софи ёримни эрурлар ҳусн аро лочин,
Малоҳат ўлкасининг шоҳларига ул пари сарвар.

Қабоғи мисли бодом, қоши ёдур, кўзлари — оҳу,
Анинг кичриклари бу хаста жонимга отар ханжар.

Хижил бўлди санавбар ҳам нигорим қоматин кўргач,
Узори шуъласидин ранг олибдур лолаи аҳмар.

**Юзидин чимматин олса ёритур мисли кун тунни,
Қамашиб кўзлари улдам учолмас тун қуши шаппар.**

**Аё дўстлар, билингларким, ул ой ҳури биҳиштимдур,
Лаби лаъли зулоли ман ғарибга шарбати кавсар.**

**Билол бечоралиқдин назм қилди ёр мадҳини,
Эшитса ошиқи содиқ бироз дарди бўлур беҳтар.**

* * *

Ғам емангиз, толибларим, тун ичинда ёр ўтар,
Қилмоқ учун кўнглини шод, жилва бирла нигор
ўтар.

Ошиқ эли ани кўруб, билмай ўзини маст бўлуб,
Шод ўлубон ки рақс уруб, ошиқи беқарор ўтар.

Барча юзина муштари, чунки башар бирла пари,
Балки ул эрди сарвари дилбари шаҳсувор ўтар.

Балки бу фасли боғ ўтар, қумрию тўти, зоғ ўтар,
Саъва ҳам бодимоғ ўтар, балки бу навбаҳор ўтар.

Гул бида хор қолмагай, булбули зор қолмагай,
Юзи анор қолмагай, барчаси бир қатор ўтар.

Рустаму Зол, Искандари, бўлса биров қаландари,
Рўи зиёи анбари, барчаси бемадор ўтар.

Шоду малол қолмагай, қоши ҳилол қолмагай,
Хаста Билол қолмагай, балки бу гулузор ўтар.

* * *

Кўруб юзунг жилосини парилар жон фидо айлар,
Сўзамол қоматинг тарҳини солмоқ ибтидо айлар.

Чизолмай қоматинг тасвирини сўз соҳири ҳатто,
Қадинг нақшини чизганга келиб кўп илтижо айлар.

Латофат гулшанининг гулларидин яхшироқдурсан,
Юзунг юлдузни сершуъла, сочинг тунни қаро айлар.

Агар ялдо тунида ой юзингдин пардани олсанг,
Узун қиш тунига барҳам бериб тунни зиё айлар.

Эшикка жилва айлаб маст товусдек бўлиб чиқсанг,
Малоҳат аҳли кўргач хизматингни беибо айлар.

Билолға лутф айлаб остонангдан ўрни бердинг.
Бу бонсдинки қуллуқ расмини доим бажо айлар.

* * *

Кўнглум қуши ғунча учун беқарордур,
Андоғки булбул волаи гулузордур.

Мажнунмену Лайли учун беқарорман,
Мисли Зулайхо Юсуф учун беқарордур.

Зуннун сифат ёрим учун кўп йиғладим,
Ешим кўруб халқи жаҳон турфа зордур.

Бағрим қони ер юзини лолазор қилур,
Кўрса киши дегай ажаб лолазордур.

Дарёда қон кўрса, балиқ захми деяр,
Қон йиғлаганини билмади не рўзгордур.

Бекас Билолға зарра вафо қилмаганига,
Қон йиғламоқдин бошқа, не чора бордур?

* * *

Эй нигоро, мен ғарибга не қилурсен эътироз,
Тилганин ишқ ханжари бағримни сен билдингми оз?

Ой юзунг кўргач кўнгул андоғки афғон айлағай,
Гўйе дарёда лочин кўрса ўрдак бирла ғоз.

Ой юзунгнинг шамъига парвона янглиғ зорман,
Балки ёндирганмудурсен кечаси шамъи Тироз.

Кўрмаган ҳолда сени бу хаста кўнглум шод эди,
Ҳам фароғатда юрар эдим ҳамиша қишу ёз.

Эмди билгил, эй нигоро, турфа бадҳол бўлмишам.
Ҳам солиб бошимга ишқ савдосини ул дилнавоз.

Соз эшитмоқни, ёронлар, қилсангизлар ихтиёр.
Бу Билолин чарлангиз, қилгай ажаб оҳанги соз.

* * *

Ё раб, мени айла ул ойга қарорсиз,
Булбулмену қўйма лаҳза гулузорсиз.

Кўнглум қушини банд этиб ёр тузоғига,
Бергил яна ишқу муҳаббат шуморсиз.

Ёрнинг қўлига балки инони дилим бериб,
Айла асири балки қилибон мадорсиз.

Топмай иложини ҳажрида қўп ўртаниб ётай,
Ул ғунчаваш ишқида қил турфа қарорсиз.

Ёрни сўроглаб даштма-дашт, тоғма-тоғ юрай,
Мажнун сифат дилбар учун айла орсиз.

Қилгил ижобат хаста Билолнинг дуосини,
Қўйма ва лек икки жаҳон ичра ёрсиз.

* * *

Ҳар кишининг кўнглида ишқнинг ўти пайдо эмас,
Бўлмаса булбул сифатлик ёр учун шайдо эмас.

Ёр учун ўртанмаса, ё кўп жафолар чекмаса,
Қилмаса жонни фидо, ул ошиқи дилхоҳ эмас.

Юрмаса ёрни сўроғлаб субҳу шом балки давом,
Андоғ эр қорин қулидур, мақбули даргоҳ эмас.

Диллари ялдо тунидур на бирор юлдузи бор,
Сур тутундек бурқсироқдур, нурга ҳеч ошно эмас.

Ҳар садафга томмаса раҳмат суви бешак, билинг,
Бир эмакмунчоқ яралгай, гавҳари якто эмас.

Ҳар пари ўлмас Бадюю, ҳар гул ўлмас настаран,
Ҳар башар билсанг Муҳаммаддек дили огоҳ эмас.

Ҳар дарахт шамшод бўлолмас, ҳар киши Мажнун
сифат,
Барча маъшуқ улки маъшуқдек малак сиймо
эмас.

Ошиқ эрсанг ушбу сўзни англағил жонинг била,
Эй муҳиб, ақл аҳлидин сен, бу сўзум бежо эмас.

Таъна қилма, эй бедавлат, сен мени фақр аҳли деб,
Толиби ёрдур Билолий, толиби дунё эмас.

* * *

Жахд айлаб, эй сабо, бир нома келтургил манга,
Ул париваш кўйдан нишона келтургил манга.

Гунча бўйлуқ ёрнинг босган изидин бир сиқим,
Кўзларимга сургали шодёна¹ келтургил манга.

Сочидин бир тола келтур, айлайн туморга боғ,
Е ўзунг билганча бир ёднома келтургил манга.

Еки май келтир, бу дардимга даво бўлгай даме,
Ишқида сипқарғали паймона келтургил манга.

Ёлбориб боди сабоға бу Билолий дард ила,
Ииғлаб айтур қиссаи жонона келтургил манга.

¹ Шодиёна — суюнчи.

* * *

Бу назокат аҳлиға ул ғунчаваш султон эмиш,
Ҳам малоҳат кишварига шоҳлар ичра хон эмиш.

Ҳам латофат гулшанида барча гулнинг яхшиси,
Ҳам саодат юлдузи ичра маҳи тобон эмиш.

Сочининг тори этар эрмиш кўнгулни бандроқ,
Нуктадонлик бобида гўё балон жон эмиш.

Ғамзалик ҳам шевалик дейдур ва лекин феълени,
Анғласам ул ғунчавашни офати даврон эмиш.

Ҳйла ёлғуз манга зулм этти дебон ингранмағил,
Вой, ул ойнинг зулми хоси барча инсу жон эмиш.

Зулм етган одамилар зор экандур мен мисол,
Балки Луқмон ушбу дарддин ожизу ҳайрон эмиш.

Эй Билол, хўб анғладинг ул маҳлиқонинг васфини,
Ҳзи жаллод, киприги нашта, юзи хандон эмиш.

* * *

Оҳким, зуҳд аҳли бизни қилғудек ёрдин халос,
Тангрига қилсун ибодат дебки дилдордин халос.

Эҳтисоб аҳли ҳама чувлашди мен бечорага,
Шубҳасиз қилмоқ бўлиб ул кўзи хунхордин халос.

Уз йўлум энг тўғрию мен телбага зуҳд аҳлидин,
Ҳеч ҳолда бўлмас эрдим тавбаю зордин халос.

Ўтида мисли самандар куймак эрди одатим,
Бўлмагай эрди даме ул завқи дийдордин халос.

Зулм бирла муҳтасиб қилди паривашдин жудо,
Чунки булбул гул кўруб бўлгайму гулзордан халос.

Шаръида зоҳид сўзи ҳақдур, ҳақиқатда — менинг,
Ишқ эли хушлиқтин эрса, зуҳд эли нордин халос.

Ихтиёр санда Билол, гар хушлар эрсанг ишқини,
Зуҳддин бўлғил халос, йўқса дилозордин халос.

* * *

Бўлмадим мен ҳеч ҳолда дарду кулфатдин халос,
Ёрни излаб ҳар замон тортган бу меҳнатдин халос.

Ёрни излаб ҳар замон хуноба ютгум субҳу шом,
Ёр васлига етолмасдан бу ҳасратдин халос.

Йиғламай найлай бугун бўлмади ҳожат раво,
Бўлмадим ҳаргиз даме оҳу надоматдин халос.

Бевафо ёрни дедим, доим балога учрадим,
Бўлмагайман, дўстлар, мундоғ машаққатдин халос.

Бу кўнгул ишқ ўтидин ҳам бу тилим ёр васфидин,
Лаҳза ҳам бўлмас бошим санги маломатдин халос.

Оташи ҳижрон доғи бирла бу танни ўртади,
Бу жиҳатдин бу юрак бўлмас ҳароратдин халос.

Бу ниҳон сирни муҳаббатсиз кишига қилма фош,
Йўқса бўлмассан, Билол, таъна, маломатдин халос.

* * *

Айрилур бўлсанг менингдин, эй диловар, алвидо.
Бош олиб мен ҳам кетарман шахри Барбар, алвидо.

Ҳам бўлуб Сайфулмулук, тинмай юрай тоғлар кезиб,
Чун висолинг излабон, эй дурру гавҳар, алвидо.

Балки Мажнундек бўлиб ишқ водисида сарсари,
Ҳам бўлиб ишқингда ҳайвонларга сарвар, алвидо.

Ҳамма ҳайвонлар менинг ҳолимга зор ўлғай яна,
Раҳм этиб ҳолимга йиғлар балки аждар, алвидо.

Мушкул ишдур, эй пари, сандин даме айрилмоғим,
Урганинг яхши эди бағримга ханжар, алвидо.

Энди бундан бош олиб кетгум, париваш, сен кечир,
Ёки мен ҳажга борурман ёки Хайбар, алвидо.

Булбулингдур бу Билол, раҳм айлагил, эй гулузор,
Келмайин боди хазон, эй гунча аҳмар, алвидо.

* * *

Алвидо, эй моҳ пайкар, алвидо,
Алвидо, эй бўйи анбар, алвидо.

Алвидо, эй нури гавҳар, алвидо,
Алвидо, эй гунча зевар, алвидо.

Алвидо, устод муаллим, алвидо,
Алвидо, эй халқи олам, алвидо.

Алвидо, эй жумла ошиқ, алвидо,
Алвидо, эй жумла содиқ, алвидо.

Алвидо, эй жумла обид, алвидо,
Алвидо, эй жумла зоҳид, алвидо.

Алвидо, эй жумла султон, алвидо,
Алвидо, эй жумла мардон, алвидо.

Алвидо, эй жумла даврон, алвидо,
Алвидо, эй жумла бўстон, алвидо.

Алвидо, эй барча масъуд, алвидо,
Алвидо, эй барча мавжуд, алвидо.

Алвидо, эй жумла маъсум, алвидо,
Алвидо, эй жумла малҳам, алвидо.

Балки фарзанду хотин маъзур тутинг,
Чун менингдин жумлан қавм, алвидо.

Ишқ аро бўлди Билол девонаваш,
Алвидо, эй жумла олам, алвидо.

* * *

Эй дилрабо, шарҳинг учун мен айладим шуруъ,
Ҳусн эли эшитса, бўлурлар ўзга рангу бў.

Чунки саҳарда чиқсанг бир дам эшикка, дилбар,
Жаҳон халқи дер: «Қилди бу тун қуёш тулуъ».

Шунча ҳам мағрурмудур Юсуф, қаердин сен,
Менинг сўзум санга бўлди ҳар замон номасму.

«Чанқадим» деса ошиқ ҳолидин бўлинг огоҳ,
Жамолинг кўрсатиб ҳам қутқарким ожиз у.

Кўнгул сочилди ҳар тарафига Билолийнинг,
Ки лутф этиб дилини энди сиз қилинг мажмуъ.

* * *

Нигоро, сўрмадинг ҳолимни Ҳажжожии замон
янглиғ,
Куюб фурқат ўтида бўлди чехрам заъфарон
янглиғ.

Нега тутдинг адоват ишқ элига, эй дилозорим,
Ҳалок этдинг нега ишқ аҳлини соҳибқирон
янглиғ.

Азобингни етиб хавфи иситма янглиғ титрарман,
Бу боясдин бўлубдур афту ангорим сомон янглиғ.

Ёрибдур кўкрагимни ханжари ишқинг, аё маҳваш,
Бу ваядан томгуси кўз ёшларим гўёки қон янглиғ.

Висолингни тилаб ҳар ерга борсанг, эргашиб борди,
Адаб сақлар Билолий пойгаҳда боғбон янглиғ.

* * *

Ишқ ўтини отиб эрдинг, ташлабон балойи ноф¹,
Чун келиб тегди юракка, қилди бағримни шикоф.

Аждаҳо тоқат қилолмас ушбу ўқингга сенинг,
Ҳам малак бардош қилурму, сабри бўлса Қоф-Қоф.

Аҳли дардлар сирини билмас эмиш бедард киши,
Бевафодурсан бироқ, энди вафодин урма лоф.

Дарди ҳажрингнинг ғами юзланганидин, эй санам,
Яхши эрди қуласа хаста бошимга кўҳи Қоф.

Ишқинг ичра бу Билол парвона янглиғ ўртанур,
Бу сўзум ростдур, нигоро, зарра йўқдур ихтилоф.

¹ Ноф — нефть. Илгари денгиз қароқчилари савдогарлар кемаларига нефть сепиб ёндириб, кемаларни босиб олганлар.

* * *

Манга одат бўлубдур ёрнинг кўйида зор бўлмоқ,
Фироқида куюб ҳам кеча-кундуз беқарор бўлмоқ.

Кечалар зор йиғлаб, кўзга уйқуни ҳаром этмак,
Юруб кундуз жунунлардек яна беихтиёр бўлмоқ.

Муҳаббат ўтида одат экан кўнгулни куйдурмоқ,
Юракка хос бўлди ўртаниб ҳам хоксор бўлмоқ.

Тилимнинг бурчидур дилрабонинг васфини айтмоқ,
Кўзумнинг бурчидур ёрнинг кўйида нитизор бўлмоқ.

Кўнгулнинг иши ёдланмоқ, юракнинг бурчи
ўртанмоқ,
Бу ишлардин билинглар, бу заиф тан бемадор
бўлмоқ.

* * *

Кўп соғингандин билинг ул ой жамолинг, эй нигор,
Чиқмағай ҳаргиз хаёлдин гул ниҳолинг, эй нигор.

Ишқ зўри бу алиф қаддимни дол этди нетай,
Раҳм қилмассан менга недур хаёлинг, эй нигор?

Ўлдурурсан, куйдурурсан мен бугун англаб ёнай,
Қил аён эшикка келдим қилу қолинг, эй нигор?

Мен гунаҳкорингки, олдингда турарман йиғлабон,
Лутф қил лаб ташнаман оби зулолинг, эй нигор.

Дил қуши аввалгисидин бандроқ бўлди, нетай,
Чун кўруб ул ой юзингда икки холинг, эй нигор.

* * *

Эй нигоро, таъна қилгунча, мени сиз ўлдурунг,
Едингизда чирқираган оҳу афғоним кўрунг.

Юз ўгирмасман агар ҳар қанча зор ўлсам тағин,
Бўсағангдан қувлагунча бир мурувват кўргузунг.

Лутфу шафқат айлабон бу хаста аҳволимга сиз,
Жилва айлаб мен ғарибнинг ёнида бир дам турунг.

Ишқингизда гар ҳалок бўлсам, нигоро, сиз келиб,
Ҳам тикиб қабримга чодир, сиз келиб мажлис
қурунг.

Иўқса ҳарна ғам бошимга келса ногоҳ, эй пари,
Марҳамат айлаб Билолнинг ҳолидин огоҳ бўлунг.

* * *

Неча кун кўнгулга, эй жон, тушубон сенинг хаёлинг,
Бу юракни пора қилди қадди сарвдек ниҳолинг.

Ки қилиб ҳийлалар дона отилур замон-замона,
Кўнглум қушики яна кўрубон юзингда холинг.

Сарв қоматим бўлуб нун, жигару дилим бўлиб хун,
Ёшим бўлди мисли Жайхун, тополмайни висолинг.

Дилимга берур сафойи, дардимга қилур давойи,
Манга давлат ҳумойи гулу настарин камолинг.

Қолмади кўнгул қарори, қўлу оёқнинг мадори,
Тилагим жаҳонда бори, ки қумри сифат жамолинг.

Сабр қил бугунча Билол, оқибат келурлар ул ой,
Урмагин саҳарда кўп оҳ, уни тутмасин уволинг.

* * *

Ажабо, бу тиги ҳижрон этибон дилимни кўп чок,
Еткизиб алам дамодам мени қилди турфа ғамнок.

Бу дилимни банд этиб ҳам кўзларимни қилди
сернам,
Кўрунуб ул ой дам-бадам дилим олди чаққон
бебок.

Қолмади бугун қарорим, на кўнгулда ихтиёрим,
На танимда бор мадорим, на ўзимда фаҳму идрок.

Олди сабрим ул паризод, дилим олди қадди шамшод,
Мени кўруб бўлди ношод батамом аҳли афлок.

Қани ҳазрати Навоий, қилса эрдилар давойи,
Ишқ ўти айлаб адойи, куйдурур мени бугун пок.

Қани ҳазрати Жунайду яна шайхи Сухравардий,
Манга раҳм қилгай эрди, бу дам кўзни кўрса
намнок.

Сенга Шайх Саъдий, Жалолий мадад айлади
Билолий,
Насиб бўлди ёр жамоли, бўлмағил бу дамда ғамнок.

* * *

Тахт уза чиқиб, эй жон, бизга ҳукми султон қил,
Зулмат тун аросида гул юзингни тобон қил.

Ҳам бориб гулистонга сайри гул этар бўлсанг,
Бир сафар жамолингни боғ аро намоён қил.

Гул юзинг кўруб бир лол турфа сайрақи булбул,
Кўрса гар сочинг сунбул доғ этиб паришон қил.

Жазмани ниҳолингни настарин мисол айлаб,
Сарв бирла шамшодни унда моту ҳайрон қил.

Дамба-дам ичиб бода ойнаванд шабистонда,
Ой юзингни офтобдек ул жойда дурахшон қил.

Ошиқинг кўрур бўлсанг, ҳолини сўрур бўлсанг,
Илтифот қилур бўлсанг, барча элга осон қил.

Ҳам қилиб бугун беғам, айлагил дилим хуррам,
Илтифот этиб ҳар дам бу Билолни хандон қил.

* * *

Дилрабо, мен зорнинг кўнглини сен шод айлагил,
Юз туман минг қайғудин бир йўла озод айлагил.

Кўп рақиб таъна этиб қонларни ютқизди манга,
Одил эрсанг, душмангани қатли жаллод айлагил.

Қатл бўлса ул ғанимлар, сайри гулшан айлагил,
Қоматинг мажнунтолини боғда шамшод айлагил.

Гулни кўрсам беҳуд ўлсам ишқ зўридин тағни,
Ҳам бериб лаълинг гулобидин гаҳ имдод айлагил.

Иккимизни боғда кўрса, шум рақиблар рашк этар,
Илтифот айлаб менга душманни ношод айлагил.

Май қадаҳин сиқарур қўймай Билолий қатрасин,
Ҳам бузулган кўнглини май бирла обод айлагил.

* * *

На хуш бўлгай эди ул маҳлиқонинг ой юзин кўрсам,
Насиб этса ул ойнинг хоки пойин кўзима сурсам.

Агар кўрса мени хизматга лойиқ ул пари пайкар,
Кеча-кундуз яна хизмат қилиб олдида мен турсам.

Ки мажлис қурса дилбар, бода тутсам мен бўлиб
соқий,
Агар йўқса, ул ой олдида жон бирла дутор чолсам.

Анинг айрилигида куйганимни билдириб, дўстлар,
Ки изҳор айлабон дардимни олдида наво қилсам.

Тутуб май ногаҳон раҳм айлабон ҳам сўрса
қолимни,
Ичиб масту аласт бўлганда анга ҳоли дил айтсам.

Ки шафқат қилсалар тошдек дили мумдек бўлуб
ул дам,
Ки олқиш қойдасини ул париваш ёрга билдирсам.

Ки бовар қилмаса ушбу сўзумга бевафо дилбар,
Ериб бу кўкрагим ханжар била бағримни
кўрсатсам.

Ки бағри захмини кўргач Билолга раҳм этар бўлса,
Майи васлидин ичсам ҳам жамоли шамъида куйсам.

* * *

То қачон ҳажринг ўтида ўртанай, аё ёрим,
Етармиди менга ҳаргиз давлати висол нигорим.

Ки йиғлашур ҳолима эҳитиб рақиблар ҳам,
Ки раҳм қилмадинг, эй моҳрўй жафокорим.

Гурури давлат ўлубсан, қилмадинг менга парво,
Ки етмади сенга ҳеч гоҳ менинг нолаю зорим.

На жойда бўлсанг агар, шу жой манга жаннат,
Ки йўқса ҳажринг аро хор эрур бу гулзорим.

Мисоли Қайсни ҳалок қилди Лайлининг ишқи,
Бу хил жоним олур ул Лайливаш дилозорим.

Билолий музтариб бўлуб, дардингизни назм айлар,
Бу музтар ҳолима не наф этар бу ашъорим?

* * *

Эй пари, сенсиз менинг бу шодлигим эрмиш ситам,
Бу жиҳатдин кўз ёшим ер узра томмиш дамба-дам.
Ҳам сенинг васлинг тилаб кўйингда юрдим, эй пари,
Ҳам насиб бўлмай висолинг, балки чекдим кўп алам.

Ер сўраб оламни кездим, топмадим бир маҳлиқо,
Кўрмадим бу даҳр аро сендек латофатлик санам.
Ой юзингга шайдо бўлгандин бери шод бўлмадим,
Балки ишқ савдосида шодлик битиб, қолди алам.

Ағдарилди ишқ тоғи бошим узра беомон,
Шу сабабдин бу алифдек қоматим ҳам бўлди хам.

Йиғламай мен найлайн васлинг кўйида зорман,
Бу ғариб бошимга, жонон, тоғ-тоғ юзланди ғам.

Салтанат бобида Жамшид ҳам сенга шогирд эрур,
Ғам майин ичмакка васлинг ёзи бўлмиш Жоми Жам.

Ҳам саҳар чоғи гиёҳни ҳўл кўруб шабнам дема,
Фурқатингда йиғлаган ёшим сувидин бўлди нам.

Ой жамолинг шавқида бўлдум қарорсиз, эй рафиқ,
Қўрқадурман ёдингизда оқибат бўлғум адам.

Даъват этдинг сийму зарликларни кўрсанг қошинга,
Зарра ёд этмай Билолинг, балки билдинг бизни кам.

* * *

Қачонким ой юзунгни кўрдум эрса, мубтало бўлдум,
Фироқинг ҳасратида ўртаниб ёниб адо бўлдум.

Висолинг ёди бирла тентирарман телбалар янглиғ,
Етарманму, дея васлинг майнга бенаво бўлдум.

Лаби лаълинг зулолини тилаб кун-тун, аё жонон,
Чекибон «шайъалиллоҳ»им эшикларда гадо бўлдум.

Тилаб оби ҳаётинг Хизрдек зулмат сари бордим,
Муяссар бўлмагандин турфа ғамга ошно бўлдум.

Сенинг бу дарди ҳажринг мисли Мажнун этдилар
найлай,
Сени излаб жаҳонда халқи оламдин жудо бўлдум.

Ки энди лутф этиб қил раҳму шафқат бу
Билолингга,
Дағи имдод этинг жонон, гирифтори бало бўлдум.

* * *

Муддате дур, эй париваш, кўйингизда зорман,
Ишқ аҳли ичра Мажнундек дили афгорман.

Чун жамоли моҳи тобонингни, излаб, эй пари,
Ушбу Кўҳистонда Фарҳоддек жуда овора ман.

Мисли Яъқуб ўртаниб васлинг фироқида дағи,
Ишқ бандида Юсуфдек ҳар замон бечора ман.

Оҳи Вомиқни эшитгач, йиғлади халқи жаҳон,
Юз туман оҳ урмишам, ҳар кунда Вомиқвора ман.

Кўрунур ушбу жаҳон сенсиз манга ғамхонадай,
Ҳар қачон сенсиз ўтубдур ул замон бемора ман.

Ул замон кўрдум юзунгни, айлади ишқинг асир,
Бу жиҳатдин мастдек беҳуд, гаҳи ҳушёра ман.

Бу Билолдин сизга арза улки, эй хуршид рўй,
Кўп борурман гул юзингни соғиниб гулзора ман.

* * *

Эй малоҳат ўлкасининг хайлига султонмусан?
Бир боқиб кўнглимни олдинг, офати давронмусан?

Кўнглум олдинг эрса, ҳаргиз боқмадинг, эй
маҳлиқо,
Дурмисан ё лаълмусан ёхуд лаби маржонмусан?

Ўлдурурсан, куйдурурсан фурқатингда, эй пари,
Ингладиб ҳам кулдуарсан бир балои жонмусан?

Оташи ишқингни ёқдинг бу вужудимга букун,
Дўстмусан, душманмусан, мен билмадим
жононмусан?

Гул юзингга айни булбулдек мени зор айладинг,
Гулмусан, тиканмусан ё ҳурмусан, ғилмонмусан?

Гул сифат гулзорда турсанг, настарин бўлғай
хижил,
Кўрмадим ҳаргиз, малоҳатда лаби хандонмусан?

Жилва айлаб чиқсанг уйдин рашк айлар Муштари,
Хусн иқлимига гўё бир маҳи тобонмусан?

Кўрмадим дунёда сендай бир малоҳатлик киши,
Ё парисан, ё малаксан, билмадим инсонмусан?

Атргул янглиғ юзингга бу Билол бечорани,
Айладинг гўёки булбул гунчаи райҳонмусан?

* * *

Халойиқлар, деб эрдингиз, ул ойни, бир балодур бу,
Ки ҳар ким ишқига банд бўлса жонига балодур бу.

Деб эрдингиз насихатни менга, эй аҳли Кўҳистон,
Манам сизларга деб эрдимки, шўҳи беҳаёдур бу.

Қилиб жилва ўзига охири қилди мени шайдо,
Ки таъна айламанг энди, бу дардимга даводур бу.

Насихат англаб эдим кўрмаган чоғда нигоримни,
Кўруб ёримни, дедимки, манга лутфи худодур бу.

Ки дўстлар пандини олмай, Билол ул ойга
мафтундур,
Топилмас сийму зарсиз ҳеч висол, шаҳри Илодур
бу.

* * *

Зулм қилиб менга, санам, асли хаёлингиз нима?
Қатл қилиш бўлса, қилинг, энди саволингиз нима?

Етди манга ажаб ситам, бас энди бизга бу алам,
Жоним олур эрсанг санам, ёмон фаолингиз нима?

Эй пари, чақдон бўлинг, жоним олурга тез бўлинг,
Йўқса менга, эй маҳлиқо, қахру итобингиз нима?

Раҳм этсангиз бу жоними, тўкмас эсангиз қоними,
Сўрмоқ эсангиз ҳолими ўққа ҳаволангиз нима?

Хуш кўрсангиз Билолини, сўрсангиз энди ҳолини,
Билгач унинг хаёлини тарки висолингиз нима?

* * *

Кўрмадим тўйгунча мен ойдек жамолинг биргина,
Беқарор ўлдим тополмасдин висолинг биргина.

Ушбу ҳижрон даштида лаб ташна юрдим, эй санам,
Бўлмади ҳаргиз насиб оби зулолинг биргина.

Маҳв бўлдум даҳр аро ҳайрат мақоминда келиб,
Не учунким билмадим асли хаёлинг биргина.

Зор булбулдек тағин бечора бўлдим, найлайн,
Кўрмайин не-не замон, эй гул, ниҳолинг биргина.

Саъва янглиг сайрадим, қумри сифатлик қичқириб,
Йиғладим ҳеч кўрмайин қадди камолинг биргина.

Юрди кўп шаҳри Илода бу Билолий тентираб,
Чун эшитмай неча вақт ширин мақолинг биргина.

* * *

Оҳким, бўлдум ман ул юзи зиёга мубтало,
Булбули бўлган сифатлик бевафога мубтало.

Билмас эрдим ҳар замон ишқ ичра мен гўдак каби,
Юргай эрдим бўлмайин мундоқ балога мубтало.

Фақр даштида юрур эрдим ҳамиша айланиб,
Не фароғатда эдим, на бир жафога мубтало.

Ногаҳон ул ойни кўрдум ҳусн элига шоҳ экан,
Дил қуши бўлди ўшандоқ моҳлиқога мубтало.

Ишқинг ўқи тегди ногоҳ бу юракка турфа тез,
Бемаҳал бўлдим париваш дилрабога мубтало.

Найлайин мен йигламай ишқида куйди бу юрак,
Ким бўлубдур мен сифат қоши қарога мубтало?

Бу Билолдин ўзга ул ой ишқида ингранмасун,
Балки ҳеч жон бўлмасун зулфи сиёга мубтало.

* * *

Мен Ила шаҳрида кўрдум хўп ажойиб бир пари,
На паридур маҳвашеким ҳур сифатлик дилбари.

Дилбаредур жилвалик нозу карашма бирлаким,
Қўйдилар ногоҳ қадам ул кўчадин бозор сари.

Кейнидин суръат била бордим кўрай деб юзини,
Ногаҳон очди юзини ул саодат ахтари.

Ул замон кўрдум юзини, бу бошимдин кетти ҳуш,
Қолди ҳасратда қамар, ҳайрон хуршид ховари.

Не балога учрадим, кетдим ўзимдин ул куни,
Ийглади ҳолимга Кўҳистон аро ёшу қари.

Оташи ишқи гуташди, ўртади бағримни кўп,
Бу жиҳатдин тўтни дил шод эмас андин бари.

Мен на деб васфини айтай ҳури жаннатдек эрур,
Ҳусн иқлимида гўё барча қизлар сарвари.

Жумла қизлар юлдуз ўлса, ул паривашдур қуёш,
Барча балки лаъл бўлса, ул садафнинг гавҳари.

Балки меҳроб қошининг, тол бўйининг, гул

рўйини,

Бўлмагай ҳеч ўхшаши Шаҳбол парининг қизлари.

Ҳар киши васфин эшитти, ишқида бўлди асир,
Ҳам Билолий телбадур, ушбу асирлар сингари.

* * *

Ҳар куни юз ўлдурурлар ёр жодуйи мени,
Қотилу душман бўлуб ҳам чашми оҳуйи мени.

Вомиқу Фарҳоду Мажнундек қилиб девонаваш,
Айлади халқ ичра расво ул пари рўйи мени.

Қилмагил ҳаргиз хижолат беамал, деб зоҳидо,
Ишқиға қилди асир ул чашми оҳуйи мени.

Кеча-кундуз навҳа қилмоқ одатим ўлмиш валеқ,
Гоҳ хушвақт айлағайлар анбарин бўйи мени.

Мумкин эрмастур Билолға ишқни тарқ этмағи,
На учунки банд этибдур тори гисуйи мени.

* * *

Эй муқаддас руҳ ёрим, мен сенга гуфтор этай,
Бу ниҳон сирримни олам халқига изҳор этай.

Эй нигоро, сен эдинг бу хаста кўнглим шодлиги,
Эмди бу ғурбат ичинда кимни мен дилдор этай?

Балки кўрмас бўлдум, эй жонон, жамолинг доимо,
То тирикман ҳашр тонгича ўзумни зор этай.

Қайси тил бирла сенинг васфингни мен айлай баён,
Қайси юз бирла сенингсиз мен сайри гулзор этай.

Қайси кўз бирла сениндин ўзгани мен кўзлайин,
Қайси пойим бирла сенсиз кўчада рафтор этай.

Айтатурки бу Билол, эй моҳрўй, қайси бирин,
Бу фалакнинг зулмидян охир сенга ашъор этай?

* * *

Эй жилваи жамолнинг оламга нур эмасму?
Бу боисдин ошиқлар санга мағрур эмасму?

Ёдинг уларга тоат, инграгани ибодат,
Сендин топар вилоят айни ҳузур эмасму?

Зоҳид биҳишт талабдур, обид талаб қилур ҳур,
Ошиқ эрур балохўр монанди сур эмасму?

Ошиқ жони муқаддас, тани элдин ер шикаст,
Юрур замин сифат паст чун кўнгли нур эмасму?

Телба Билолий бебок, ишқ ичра ҳамчу хошок,
Маҳв ўлди ўртаниб пок, ишқ бир танур эмасму?

* * *

Эй кўнгул, хуш тут ўзунгни келди чун бўйи ҳабиб,
Ҳам қувонгил, эй кўнгул кўргач бугун рўйи ҳабиб.

Кўп заиф бўлдунг нигоринг фурқатида доимо,
Энди шод айлар сени ул чашми оҳуйи ҳабиб.

Келгуси бир-бир босиб ул моҳ талъат ноз ила,
Ҳалқа-ҳалқа чирмашиб қаддига гисуйи ҳабиб.

Чун эшикдин кирса гулгул очилиб ул нозанин,
Чиқмагай ҳаргиз кўнгулдин бу сифат хўйи ҳабиб.

Чун қадам ранжига бошингни, Билол, қил садқа
Ҳар келиб кулбанг аро ўлтурса зонуйи ҳабиб. сен,

* * *

Қараб кўзларим толди, чин сўзингни бермайсан,
Нега мунча зор бўлдинг, ошиқ бўлиб ўлмайсан.

Қошнинг қораси юзга, киши сўз берган сизга,
Киши сўз берса берар, ёмонлик қилмас сизга.

Жувонга қараб юрдим, қизларга қараб юрдим,
Жувонларга боқмайман, кўнгулум тортадур қизга.

Қиз таърифини десам: юзлари тўлун ойдек,
Сочи сиғмас елкага, кокули етар тизга.

Юзлари қизил ёқут қизга қизил олма тут,
Жоним аро солди ўт, дардимни дейин сизга.

Итоб бўлади бизга, ётга бўлади ғамза,
Ағерга қилиб лутфлар, қаҳр қилади бизга.

Ёрини кўриб Нозим, қўш қўллаб қилур таъзим,
Бўлди бу кўнгуллар банд аччиғи ёмон қизга.

* * *

Қошингни кўп қаро дерлар, юзингни «ваззуҳо»
дерлар,
Магар ишқингда жон берсам, шаҳиди Карбало
дерлар.

Қизил гул ҳамроҳинг бўлсун, борурга оқ йўлинг
бўлсун.

Сенингдек нозанин ёрга менингдек бир қулинг
Иланинг боғида гунча сифатлик сен гули раъно,
Гули раънони ёд этмакка мендек булбулинг бўлсун.

Сенинг чойдишларинг олтин, самовар, курсингиз
зардан,

Ки ҳоқон ўрдасида сайргоҳинг ҳам йўлинг бўлсун.

Агар сен хоҳиш этсанг ўз саманингни югуртмакни,
Бу Нозимнинг тани эгарни остига жулинг бўлсун.

* * *

Ёрим далага кетти энди бориб етгандур,
Унда ёрини кўруб бизни унутуб кетгандур.

Ёр эшигида турса, қизил гул очилгандек,
Кетай десам кетолмайман бошим боғлаб олгандек.

Умидим узилмайди, ёрдан айрилолмайман,
Ёнидан кетолмайман ишқ занжирин солгандек.

Йиғолмай ҳаёлимни бир ерда қололмасман,
Хаёл кетади ҳар ён доналар сочилгандек.

Ёр эшигидан кетмай, оҳ уруб қараб турдум,
Ёр турар уй олдида қизил гул очилгандек.

Нозим кетибон ўздин, қон ёш оқади кўздин,
Қолди қанча кун сўздин ғам ичида қолгандек.

* * *

Сенинг дарди ҳажрингда бўғуздин ғизо етмас,
Бир йил бўлди куяман куйганим сенга ўтмас.

Боғ ичида бўстонлар, яшарибди жувоилар,
Ёрнинг дардида йиғлаб, оқди кўзумдин қонлар.

Ёрим ёнима келса, бўйнимни қучиб суйса,
Қучоғимда ўлтурса, янги бўладур жонлар.

Ёр уйга келур бўлса, ёнимизда ўлтурса,
Жонимни харид айлаб қилсам ани меҳмонлар.

Ёрим боққа борайлик, гул ғунчасин олайлик,
Атиргул очилибди, тақинг бошга райҳонлар.

Нозим боради боққа, ов-овлаб Куюк тоққа,
Ғулжада сўзум англаб хушҳол бўлади хонлар.

* * *

У ён ўтади бир гул, бу ён ўтади бир гул,
Икки гул орасида сайраб ётадур булбул.

Мен эмди нечук қилай ғамга қолган бошимни,
Кўргали узоқ бўлди соғиндим сирдошимни.

Соғинган билан ёрни, мингали топилмас от,
От бўлса кўрар эдим бориб қаро қошимни.

Олайин десам бир от, отнинг бир хўйндур ёт,
Ёрга етказарми бот кўрсам бағри тошимни?

Хуш яхши Ила шаҳри, ёрнинг бормиди меҳри,
Энди мен билолмасман ёримга боришимни.

Ёр орқасидин бордим Қўрғоснинг мазорига,
Ёримдан билолмайман бир хабар олишимни.

Қумридек қилиб ку-ку, шайхлардек этиб ҳу-ҳу,
Йиғлаб югуриб ҳар сў, тўкиб кўздан ёшимни.

Бевафо тубан фалак, юракни қилибдур чок,
Қилибдур заҳар-оғу ҳар кун ичар ошимни.

Душманлар жафо қилди, дилбардин жудо қилди,
Нозим тўла оҳ қилди, кўролмай сирдошимни.

* * *

Териб буткул олиб бўлмас сойнинг тошини,
Дард келганда тийиб бўлмас кўзнинг ёшини.

Сувга солсам сув кўтармас мисқол темирни,
Олтин билан олиб бўлмас қолган кўнгулни.

Ёрим бизга боқмай юриб дилга ғам солди,
Шафқат била сўрган борми кўнгли малулни.

Бахтим қаро бўлган учун ёр бизга боқмас,
Инғлатгани яхши эмас биздек ўғулни.

Ёрим бизга боқмас бўлди, йўяр йўқсулга,
Эркаклар ҳам йўқламаслар эри йўқ тулни.

Аё ёрим, қаҳқаҳ кулиб очинг кўнглумни,
Емон бўлмас йўқласангиз Нозимий қулни.

* * *

Сайранг булбулим, сайранг, шу гулнинг шохи
синсун,
Ер айриламан дейди, айрилиб кўнгли тинсун.

Бу оламга келиб топган менингки меҳрибонимсан,
Кўзумнинг равшани, кўнглим хуши, оромни
жонимсан.

Сенингдек нозанилар келмагандир дунёга ҳаргиз,
Ҳама қизлардин ортиқ оқила ширин забонимсан.

Эшикдан қувмагил, чунки гуломингни қулидурман,
Менингдекларга шафқат айлагил шоҳи замонимсан.

Лаби лаъли зилолинг бизгадур оби ҳаёт гўё,
Ўлук танларга бергучи ҳаёт руҳи равонимсан.

Бу Нозим айтади юз илтижо айлаб нигорига,
Манга панду насиҳат этгали бир нуктадонимсан.

* * *

Мен ўлсам отим ўчар, бошимдин шамол ўтар,
Яхши кўрган дўстларим ёнимдин йиғлаб ўтар.

Отам ҳам ўлиб кетган, онам ҳам ўлуб кетган,
Қариндош бўлган билан кўнгли бўлунуб кетган.

Ётларнинг дарди озроқ қариндошлар дардидан,
Қариндош ўтказган дард нчимга тўлуб кетган.

Отамму ҳаёт бўлса, онамму ҳаёт бўлса,
Дардини манга айтса, ҳолига бу дам етган.

Навбати хазон етти, мавсуми баҳор кетти,
Вақт бизга яқин етти, Нозим буни деб кетган.

* * *

Ойман Байтоқай кўли, ўрдакдин кўпроқ гози,
Кичиккина ёрим бор, ўлдурди унинг нози.

Дардингни манга айтсанг, сенинг ҳолингга етсам,
Ўзумнинг қўлимда бўлсанг, чўлларга олиб кетсам.

Чўллар ичида юрсак иккимиз бўлиб мунис,
Кўксимни ёриб тигда юрагимни кўрсатсам.

Бизга марҳамат айлаб дардимни эшитганда,
Ун тўққуз қилиб таъзим мен ёримни хуш этсам.

Ёрим юртига кетса отасини кўргали,
Бўз отимни эгарлаб ёрнинг кейнидан етсам.

* * *

Қароласам кўрунмайди оламнинг учи,
Бу дунё бир эски работ, биз — йўл ўтгучи.

Қароласам кўринмайди Абралнинг тоғи,
Ўтда куйиб адо бўлди юракнинг боғи.

Ёр дардида сарғайдим мен заъфарон сифат,
Куз чоғида сарғайгандек терак япроғи.

Гунча юзлук нигоримни кўрар кун борми?
Жуда оғир бўлди манга ёрнинг суроғи.

Ёримизнинг айтган сўзи доғ бўлди бизга,
Юрагимни мажруҳ қилди шу сўзнинг доғи.

Катта анҳор ёқасида ёримнинг жойи,
Қараб ерга кўрмас бўлди кўзнинг қароғи.

Уловимнинг йўқлигини кўрмадим ёрни,
Кўрар эрдим Золи Зарнинг бўлса улоғи.

* * *

Эрта билан гоз ўтар, савдогарлар ёз ўтар,
Кичиккина қоракўз қандай қилсам роз етар?

Бева ҳам тегай дейди, келин ҳам тегай дейди,
Тул хотин олай десам, вақтимга боқай дейди.

Вақтига қараб ҳордим, ҳар куни унга бордим,
Бир суйиб қўйинг десам, онамдан сўрай дейди.

Шаҳри Ғулжа ичра сиз, топмассиз бундаинн қиз,
Мен ишора қилганда хилватга борай дейди.

Санчиб бошига ғунча, турмас даме суйгунча,
Куйсам унга ўлгунча, кўнглумни олай дейди.

Булбулдек қялиб фиғон, доим юраман гирён,
Олмоққа танимдин жон ишқ тиғи солай дейди.

Пул топса деган Нозим, Маккага қилай азм,
Ёр яхши қолинг десам, мен бирга борай дейди.

* * *

Эшигингдин ўтдим мен маҳофа¹ тарақлатиб
Тортинмай суйиб қўйгин ағёрни аланглатиб.

Лочин бўлиб қўнаман ҳовлингда, терагингда,
Балиқ бўлиб ўйнайман майдонда, юрагингда.

Ўзим қарчиғай бўлсам, тўрингга илинтирсанг,
Мени қўлингга олсанг, толпинсам билагингда.

Ёз куни, саратонда, ёз охири кузларда
Қиш куни мачитларда юрдим мен тилагингда.

Боғингда гулинг бўлсам, бошингда гулинг бўлсам,
Боққа сувга кирганда, сув бўлсам челагингда.

Гулжага бориб кузда, ёттим мен дала-тузда,
Нозим бўлубон ҳаққуш қичқирар терагингда.

¹ Маҳофа — аёллар тушадиган арава.

* * *

Ёр эшигида туриб бир жилва қилолмайди,
Бир кўриб келай десам, хилватда бўлолмайди.

Ёлбориб сенга ҳар кун, ёд этиб сени ҳар тун,
Бағримни қилибон хун, васлингга етарманму?

Борсам ишқингда йиғлаб, аччиғинг келиб қувлаб,
Бу хилда кўриб хорлик дунёдан ўтарманму?

Ёрим менга боқмайдур, сийнасини ёқмайдур,
Мундоқ бевафо ёрга беҳуда куярманму?

Боқмай менга дард қилдинг, рангу рўйим зард
Дардимга даво топмай охири ўларманму? қилдинг,

* * *

Ки элни ҳашр куни куйдурур эса дўзах,
Бизни ўртади мунда, кўрунглар ишқ ўти норах.

Ул ойдин жабру жафолар етиб турур андоғ,
Мени шикастага доим мисоли мўру малах.

Ки мунча бўлмас эдим ул пари юзин кўргач,
Ажойиб қилди заиф ҳам юзида икки занах.

Ўти ҳароратида эмди қуруди ҳамма бўғин,
Йиқилдим, чунки қотибман мисоли зоҳиди ях.

Мажозий водисида бу Билол йиқилмушдур,
Қўлидин ушла улақиб кетмасун десанг, эй шайх.

* * *

Дариго, айрилибмен ул маҳи номехрибонимдин,
Агар айрилсам эрди кошки тая ичра жонимдин.

Ки сендин айрилиб мен тинмайин ҳар лаҳза
йиғлармен,
Билинг гардун қулоғи кар бўлубдур бу
фиғонимдин.

Бошимдин то оёғимга туташди оташи ишқинг,
Чиқар ҳар сори, жононим, тутунлар устухонимдин.

Умидим кўп эди сен ёрдин бир нома келгай деб,
Менга ҳеч келмади мактуб ўшал сарви
равонимдин.

Ҳамиша тухфа қилдим кўз ёшим селин паривашга,
Менга ҳеч совға қилмайдур ўшал шоҳи
жаҳонимдин...

* * *

Ки банда ҳақни топмоққа ибодоти эрур боис,
Билим аҳлига ҳам илми мубоҳоти эрур боис.

Ики оламда иззатлик, ки бўлмоқ турфа ҳимматлик,
Валилар бўлса рифъатлик, камолоти эрур боис.

Оти Нўширавон Одилки дўзах ичра куймайдур
Уламолар демишдурким, адолоти эрур боис.

Яна ул Ҳотами Тойнинг тамуғда ёнмасин билсанг
Ҳақиқат аҳли демишлар саховоти эрур боис...

Билолнинг гоҳи беғам, гоҳи ғамли бўлмоғи, дўстлар,
Ўзининг феълу хўйи, расми, одоти эрур боис.

* * *

Жоним олурга нигорим бўлубдур Ҳажжож,
На чора йиғидин ўзга қилурга йўқтур илож.

Кўринг бу қудрат тигини қилиб кескир,
Ҳалок қилгали бизни ул ойга берди ривож.

На чора гунча даҳоним қилсалар қатл бизни,
Париваш дардида мен мисли бир заиф дуррож.

Мени шикастага ёрим жаҳд қилди шитоб айлаб,
Бўлубтурур бу жаҳон манга хоная саллож.

Ул ойнинг қайси бир зулмин баён қилгум,
Не зулмдурки, кўрубдур дор уза ўшул Халлож.

Ки хушвақт топса мени бир кунни ваё бир дам,
Олурлар зулм қилиб хушлуқимдин ул дам бож.

Гурури давлат ўлуб, унутур гаҳи бизни,
Кийиб либоси ҳарирни, бошга қўймиш тож.

Ки эмди сочи торидин банд этиб Билолини,
Ҳамиша қошига эмди тортадур бериб илвож.

* * *

Фароғатимга ғаминг, эй пари, бўлуб йўлдош,
Қилибдур барча ғанимга бу ниҳон сиримни фош.

Менингдек аҳли жаҳон англади сифатингни,
Йиғилди чувлашиб эмди висолинг қилди талош.

Висолинг излабон топмай, барчаси бўлубдур зор,
Бу зорлар орасида зорима кўтарди бош.

Қаландар ўлди ҳамма молини фидо айлаб,
Қилур йўлунг тупроғин киприги била тарош.

Бу хил хизмат этар барчаси сенга, эй жон,
Ки зарра раҳм қилабилмадинг, аё дили тош.

Қоронғи тунда юзунг кўргач бўлурлар барча лол,
Ки баъзилар бу қамардур, баъзи дермиш бу қуёш.

Юзунг ёлқинини кўргач кўзини эмди Билол,
Кўрса қуёшни кўршапалак қиларми бардош?

* * *

Оҳ, муяссар бўлмади кўнгулда армоним менинг,
Бу жиҳатдин томди ерга ашки хунборим менинг.

Сарнавишт рўзи азалда ушбу эрмиш қисматим,
Айланур фасли хазонга фасли гулзорим менинг.

Дўстлар етди дилимга ҳар замон юз минг шикаст,
Қолмади шарме юзимда, танда имконим менинг.

Ишқ олови ичра қолдим мен самандардек бўлуб,
Зарра қолмай пок қурубдур гўнё қоним менинг.

Қайси кун кўрдум ул ойни ман бўлуб девонадек,
Чарх урар афлокка етти оҳу афғоним менинг.

Садқа айлай ул паривашга тану жонимни ҳам,
Жон на эрмиш, балки бўлсин нури имоним менинг.

Орзу ҳури беҳшит эрмиш жамини бандага,
Ул париваш нозаниндур ҳуру ғилмоним менинг.

Кулбам ичра бўлса гар ул дилбари нозук бадан,
Бўлғуси боғи Эрам бу хона — вайроним менинг.

Ийглаб айтур бу Билол: «Бўлдим гирифтори алам,
Гунчаваш ёди эрур бу дардга дармоним менинг».

* * *

У ой ҳижронида, дўстлар, ажойиб беқарор бўлдим,
Мисоли андалиб янглиғ асири гулузор бўлдим.

Анингки ишқи ўтида қолибдирман самандардек,
Ярим ўлган шаҳиддек йиғлабон кўп бемадор
бўлдим.

Агар ҳар қанча ёлборсам, тарааҳҳум қилмагай ул
гул,
Сўзумни илмади, найлай, рафиқим, турфа зор
бўлдим.

Келиб эшигига доим гадодек телмуриб турдим,
Гадолиқку ёмон, дўстлар, гадодин балки хор
бўлдим.

Ки айб этма, аё зоҳид, кўриб оҳу фиғонимни,
На чора айласин шўрлик Билолий хоксор бўлдим.

* * *

Ишқсиз дил қиш эрур, доим ниш ниш эрур,
Кўрган умри ҳеч эрур, уқбода хор эмасму?

Ишқлик кўнгул ўртаниб, доим турарлар ёниб,
Жамолини кўрмоққа кўп интизор эмасму?

Ошиқ қуллар кўп йиғлаб бўлгай ҳамиша бетоб,
Маъшуқ висолин тилаб, кўп беқарор эмасму?

Дўстларига балони тухфа қилди ҳақ они,
Ошиқ қуллар макони дорул қарор эмасму?

Фақирликда хор бўлмоқ, балоларга ёр бўлмоқ,
Маъшуқига зор бўлмоқ нодонга ор эмасму?

Босган изи — тўтиё, назарлари — кимийё,
Эшону, шоҳ, авлиё фақирга ёр эмасму?

Қочма гулдин, эй булбул, қочсанг тополмассан йўл,
Сени йиғлатгали гул ҳар ерда бор эмасму?

Эй ёр гули ниҳоли, тутмасму ҳеч уволи,
Ишқингда бу Билолий кўп бемадор эмасму?

* * *

Эшитгил мендин эмди хос — авоми
Етишдилар китобимнинг тамоми.

Бу сўзни сўзламакда бул ғараздур,
Валилар исмининг бўлғай баёни.

Халойиқлар мени шоир дегайлар,
Нечук билгай кўнгулда муддаони.

Юракни ёр висоли ўртагайлар,
Недин қилмай сифат мен дилрабоми.

Агар тарихи ҳижратдин сўрарсен,
Ду саду шасту ҳаштдур алф сони¹.

Агар фаслин сўрар бўлсанг ҳамалдур,
Агар ойн керак, бил икки они.

Агар сўрсанг Билолнинг ёшидинким,
Иигирма еттида айни замони.

¹ Икки юз олтмиш саккизу минг —
яъни 1268 ҳижрий йил. Мелодий 1852
йил.

МУРАББАЪЛАР

Нодон билан дўст бўлма, виждони йўқдур,
Йўли келса дўст сотур, имони йўқдур.
Нодонларнинг доимо фикри бузуқдур,
Қилар иши, ҳиммати ёлғончиликдур.

Нодонларни қўйиб берсанг майлига,
Ақлин сотиб кирар жаҳл қўйнига.
Дўстин кулги қилар жаҳон аҳлига,
Нодон қилар ишини ўйлаши йўқдур.

Нодонлардин қоч, Нозим, бўлмагин содиқ,
Алар билан дўст бўлсанг, бўлурсан фосиқ.
Нодон учун эшик очма, турсун ёпиқ,
Нодонларда ишқу муҳаббат йўқдур.

* * *

Мен сенга ошиқ бўлиб,
Эгилдим жавобинг йўқ.
Балки кўзга илмайсан,
Не қилай иложим йўқ.

Мен ишқингда парвона,
Икки қўлимда созим.
Чидамай фироқингда,
Қўшинқ айтади Нозим.

МУХАММАСЛАР

* * *

Дамодам ишқинг ўқи тегди дилга, айлабон кўп зор,
Юрурман бу жиҳатдин нолалар айлабки мажнунвор.
Ғамингдин то қачон йиғлай, аё шўҳи пари рухсор,
Ниқобингни юзингдин очгину, кўрсат менга дийдор¹.

Висолинг шавқида излаб юруб оч қолдиму ҳордим,
Муҳаббат тиғи бирла бу юракни минг тилим ёрдим.
Майи лаълинг ғамида гоҳ қизардим, гоҳ сарғордим,
Жамолинг фурқатидин мен чаманга субҳидам
бордим,
Юзингни шуъласи йўқ, кўзума гуллар кўринди хор.

Бағоят бемадор эттинг мени ҳажр зарбати бирла,
Заиф бўлдим дағи ширин сўзингни ҳасрати бирла,
Сариф чеҳрам қизарди бу дилим ҳарорати бирла,
Ки тоқай куйдурурсан бизни савдойинг ўти бирла,
Оловли кўнглума бир лаҳза раҳм этгил, аё дилдор.

Ғамингни сарсаридур, эй рафиқ, совургучи гардим,
Висолинг хавфидин бўлган эрур бу чеҳраи зардим,
Сенинг ёдинг дилим оромидур ҳам сўзларинг —
қандим,
Кўнгул ёрутгучи шамъим, жаҳон куйдургучи
барқим,
Ки ҳажринг дўзахида бизни кўп куйдурмагил, эй
ёр.

¹ Асл нусхада бир мисра текст йўқ.

Висолинг ишқи, эй дўст, бизни андоқ беқарор этти,
Ки балки Шиблидек ишқинг кўйида турфа зор этти,
Узиб кўз томирини, кўз қароғимни губор этти,
Дедим, пинҳон тутай дардингни, лекин ашқбор этти,
Сариг чехрам уза қонлик ёшим ҳолим этар изҳор.

Бу ошиқ аҳлини ким кўрса ҳам дилдорини сўрди,
Ушал дам шайхи ишқ ёрнинг йўлини менга

билдурди

Ки то ҳуснунгни кўрди ишқ ичра қадам урди,
Билолинг кирди бу йўлга, жамолинг анга билгурди,
Ки девона Ғиёсиддин юруб ҳар кўчаю бозор.

* * *

Мен билмас эдим ишққа гирифтор бўлушимни,
Ишқ ўқи тегиб хастаю бемор бўлушимни.
Ҳажрида унинг йиғлабу кўп зор бўлушимни,
Мажнун бўлубон ишқида сайёр бўлушимни,
Булбул бўлубон волаи гулзор бўлушимни.

Чун рўзи азалда қилиб эркан мени ғамлик,
Руҳимни менинг волаю зор, дарду аламлик,
Будур фано ичиндаги овора ситамлик,
Чун билмас эдим бандан хор, зор бўлушимни.

Ишқ кўйига солган мени эрди юзи барно,
Кўрса юзини вола бўлур эди Зулайхо,
Ҳайрон бўлур эдики Бадии била Узро,
Барҳам егай эрди кўрубон ҳашмати Доро,
Ким билди бу ишқ ўтида афгор бўлушимни.

Ёр борасида халқ қилди турфа ривоят,
Балки эшитиб хаста юрак бўлди жароҳат,
Айлаб бу Ила халқи мени анча маломат,
Қилдики насихатни манга барча бағоят,
Билмадилар бу ишқ домида абгор бўлушимни.

Ошиқ элига панд-насихат таъсир этарму,
Ёрнинг ғами ошиқ бошидин асло кетарму,
Тил сўзлагали ёр отидан ўзгани дерму,

**Ишқ ўти агар бўлмаса ҳар дилда куярму,
Йўқса на этар манъики беор бўлушимни.**

**Букиб синдурур бўлса ул ой бу пару болни,
Рад қилма Ила халқи сен этиб қийлу қолни,
Манъ этма агар ўлдурур бўлса бу Билолни,
Душман кўруб ҳам сўкма яна юзи ҳилолни,
Рад қилма дағи мафтуни дилдор бўлушимни.**

МУСАДДАСЛАР

* * *

Руҳимни азалда ул илоҳим,
Куйдурди сенинг учун нигорим,
Маҳлиё сенга бу хаста жоним,
Ҳам қолмади дилда ҳеч қарорим,
Ишқингда сенинг, аё нигорим,
Монанди Ҳусайн тўкулди қоним.

Қайси кун эди юзунгни кўрдим,
Ақлим қушини қўйиб учурдим,
Изинг гардини кўзумга сурдим,
«Лоҳавл» ўқуб ўзга уфурдим,
Ишқингда сенинг, аё нигорим,
Монанди Ҳусайн тўкулди қоним.

Ишқингда бўлиб мисоли Мажнун,
Кўз ёшларим ўлди худди Жайҳун,
Алиф мисоли қаддим бўлиб нун,
Ҳам ухламай кўзим бўлиб хун,
Ишқингда сенинг, аё нигорим,
Монанди Ҳусайн тўкулди қоним.

Ул ой юзини ғуруридинким,
Кўзлар қамашур нуридинким,
Ёрнинг ғами бирла жавридинким,
Ҳайҳот, бу ишқ зўридинким,

Ишқингда сенинг, аё нигорим,
Монанди Ҳусайн тўкулди қоним.

Ишқида юрак қилур ҳарорат,
Бу бебош авом қилур маломат,
То ўлгуча бўлмадим саломат,
Ҳам қолмади менда сабру тоқат,
Ишқингда сенинг, аё нигорим,
Монанди Ҳусайн тўкулди қоним.

Эрдинг бу дилимнинг гулузори,
Ёдинг эди бу таним мадори,
Кўйингда юриб йўқолди бори,
Ҳам қолмади бу юзумнинг ори,
Ишқингда сенинг, аё нигорим,
Монанди Ҳусайн тўкулди қоним.

Юзунгни қилиб мисол қуёшга,
Ошиқ эли тушдилар талошга,
Мафтуни бўлиб қайрилма қошга,
Ёшим етганида бешаш шастга¹.
Ишқингда сенинг, аё нигорим,
Монанди Ҳусайн тўкулди қоним.

Бўлсунки зиёда ёр жамоли,
Ҳам қомати бирла гул ниҳоли,
Ҳам бўлмасин умрининг заволи,
Бу қисмат талаб қилиб Билолий,
Ишқингда сенинг, аё нигорим,
Монанди Ҳусайн тўкулди қоним.

¹. Бешаш шаст — олти кам олтмиш, яъни 54 ёш.

* * *

Асл мақсадга етолмай, бўлдум асири жунун,
Водин фурқатда кездим сарсари гўё қуюн,
Ҳам юракка ўт туташди, чиқди томирдин тутун,
Пок куйди бу бадан ўпкамага энди тўлди хун,
Ишқ тоғи юзланди менга бошим ўлди сарнигун,
Қил мадад мен зорға, эй шоҳ Гиёсиддин, бу кун.

Аввали ҳолда бу ишқ дардини кўзга илмадим,
Ишқи бор одамни кўрсам, балки кўзга сурмадим,
Қиссан ишқни эшитган бирла парво қилмадим,
Ишқ ўқи тегди юракка сабр этарни билмадим,
Ишқ тоғи юзланди менга бошим ўлди сарнигун,
Қил мадад мен зорға, эй шоҳ Гиёсиддин, бу кун.

Ишқ ўти теккан ҳамон юракни қилди яралик,
Ҳам бағирни яралик қилди, мени оворалик,
Ёр ўзинг дилдорлик қилгил, таним беморлик,
Кундузи кўп зорлик, доим кеча бедорлик,
Ишқ тоғи юзланди менга бошим ўлди сарнигун,
Қил мадад мен зорға, эй шоҳ Гиёсиддин бу кун.

Орзу қилдим сени, лекин Бадахшон бормадим,
Кўп умид қилган жиҳатдин мулки Канъон бормадим,
Ҳам имом Боқирни излаб кўҳи Уммон бормадим,
Сен Бадахшонда учун шаҳри Намангон бормадим,
Ишқ тоғи юзланди менга бошим ўлди сарнигун,
Қил мадад мен зорға, эй шоҳ Гиёсиддин, бу кун.

Сен зурсан бу замон лаъли Бадахшоним менинг,
Тўғри йўл кўрсатгали ҳам шоҳи Канъоним менинг.
Ҳам мадад қилмоққа сенсан дурри имоним менинг,
Жон ичинда сақлаган сен турфа меҳмоним менинг.
Ишқ тоғи юзланди менга бошим ўлди сарнигун,
Қил мадад мен зорға, эй шоҳ Гиёсиддин, бу кун.

ЛУҒАТ ВА ИЗОҲЛАР

Алиф — эски ёзувдаги «а» ва «о» ҳарфларининг номи бўлиб, у кўпинча қад тиклиги, ёшлик хушбичимлиги рамзи сифатида қўлланилади.

Анбар — хушбўй моддалар қоришмасидан тайёрланган тимқора кукун модда.

Андалиб — булбул.

Асолат — асиллик, зоти поклик.

Ахтар — юлдуз.

Ашъор — шеърлар.

Бадахшон — қадимдан бери қимматбаҳо лаъллари билан машҳур жой. Ҳозирги Тожикистон ССРга қарашли Тоғли Бадахшон автоном области.

Бадӣ — Мажлисийнинг «Қиссаи Сайфулмулук» достонининг бош қаҳрамонларидан бири, Сайфулмулукнинг севгилиси Бадиулжамол.

Байзо — 1. қуёш, офтоб; 2. порлоқ; 3. оқ.

Бале — ҳа, зотан, албатта.

Барбар — Арабистондаги бир шаҳарнинг номи.

Баҳром — Марс (Миррих) сайёраси.

Беҳтар — яхшироқ.

Бода — май, ароқ.

Ботин — ички дунё, маънавий қиёфа.

Бум — бойқуш, бойўғли.

Вола — мафтун, ҳайратда қолган, маҳлиё.

Вомиқ — «Вомиқ ва Узро» достонининг бош қаҳрамони. Классик адабиётда фидокор ошиқ рамзи сифатида қўлланилади.

Гирдбод — қуюн, айлана чирпирак кезувчи кучли шамол.

Гису — соч.

Дасту по — қўл ва оёқ.

Дол — эски ёзувдаги «д» (>) ҳарфининг номи. Дол

- классик адабиётда қомат эгилганлиги, қариллик ва букчайганлик рамзи сифатида ишлатилади.
- Доро — Доро III, аҳмонийлар сулоласидан бўлган машхур Эрон шоҳи. У эрамиздан олдинги 336—330 йилларда Эронда подшоҳлик қилган.
- Дорул-қарор — тўхташ жойи, дам олиш макони.
- Ду — икки.
- Дурахшон — порлоқ.
- Дуррож — қирғовул.
- Жайҳун — Амударё.
- Жоми Жамшид — афсонавий шоҳ Жамшиднинг сеҳрли қадаҳи. Гўё у глобуссимон бўлиб, ундан ер юзининг исталган жойини кўриб бўлар эмиш.
- Занах — 1. ияк, бақбақа; 2. вайсамоқ, валақламоқ; 3. Иякдаги хол.
- Зард — сариқ.
- Зол, Золи Зар — афсонавий Рустамнинг отаси. Унинг тугма оқ сочлари учун Золи Зар дейишган. Рустамга нисбат берилган Таҳамтан сўзи ҳам аслида Золнинг лақабидир.
- Зону — тиз, тизза.
- Зулайҳо — яҳудий халқи оғзаки ижодида шаклланган Юсуф ва Зулайҳо эпосининг бош қаҳрамони. Бу афсона «Таврот»га ўтиб, ундан «Инжил»га ва «Қуръон»га кўчиб жаҳонга оммалашгандир. Юсуф ва Зулайҳо севгиси ҳақида форс-тожик ва туркий тилларида юзга яқин дoston (Фирдавсий, Али, Дурбек, Рабғузий, Абдурахмон Жомий, Ҳозиқ, Андалиб...), драма (Нозим Ҳикматнинг «Гўзал Юсуф» асари) ва тетралогия — (Томас Манн: «Яъқуб қиссаси», «Навқирон Юсуф», «Юсуф Мисрда», «Юсуф — халқ халоскори» романлари) немис тилида яратилган. Барча классик ва ҳозирги замон талқинларида Зулайҳо ўз севгиси учун қатъият билан курашадиган садоқатли аёл сифатида гавдалантирилади. Зулайҳо образи муҳаббатда активлик, биринчи севгига садоқат рамзи бўлиб келган.
- Зуннун — Мисрда тугилиб, шу ерда 859 йил вафот этган алхимик, сўфий.
- Зухал — Сатурн планетаси. Қадимий мунажжимликда у бахтсизликлар келтирувчи юлдуз ҳисобланган.
- Имдод — мадад, кўмак, ёрдам.
- Искандар — Македониялик Александр (э. о. 356—323) — буюк юнон лашкарбошиси, Македония шоҳи Шарқ адабиётидаги Искандарга Александр прототип ҳисоб-

ланса-да, Шарқ мутафаккирлари яратган Искандар образи тарихий Александрдан кескин фарқ этади. Искандар сюжетини қаламга олган классикларимиз Искандар сиймоси ва фаолиятида ўз идеалларини ифодалаганлар.

Кавкаб — юлдуз, сайёра.

Кайвон — Зуҳал (Сатурн) юлдузи. Қадимги мунажжимликда фитналар ёғдирувчи, бахтсизликлар келтирувчи сайёра саналган.

Канъон — Ливан мамлакатининг (Арзу Канъон) милоддан аввалги номи. Гўзаллик рамзи бўлган Юсуфни «Моҳи Канъон» (Канъон ойи) ҳам дейишади.

Лоҳавл — айнан: қўрқув йўқ. Бу сўз қўрқувга қарши ишлатиладиган дуонинг номидир.

Мажмуъ — жами, ҳаммаси, йиғиндиси, тўдаси.

Мажозий — суфистик адабиётларда муҳаббат уч хил талқин қилинади: ҳақиқий, мажозий ва пок севги. Ҳақиқий ишқ — инсоннинг оллоҳга бўлган севгиси, мажозий ишқ — инсоннинг инсонга бўлган севгиси, пок ишқ — пок назар билан пок вужудга боқиб пок лаззатланиш севгиси.

Мансур Ҳаллож — Абул Муғис ал Ҳусайн ибн Мансур (858—922) суфизмдаги пантеистик оқимнинг йirik вакили. Унинг «анал ҳақ» (мен ҳақман, яъни худоман) деган гапи машҳурдир. Унинг таълимоти асосида ибтидо (ал-лоҳу) (инсонга ал-носут) ҳам хосдир, деган фикр ётади. У даҳрийликда айбланиб қатл этилган.

Марг — ўлим.

Моний — Сосонийлар ҳукмрони Шопур зул Актоф даврида яшаган машҳур рассомдир.

Моҳи тобон — порлоқ ой.

Муштари — 1. Юпитер сайёраси; 2. харидор, ошиқ, та-лабгор

Муҳиб — севувчи, ошиқ.

Муҳтасиб — шарият талаблари ижросини назорат қилувчи.

Мусо — Яҳудий дини асосчиси деб қараладиган афсонавий пайғамбар.

Надомат — пушаймон, ўкинч.

Неку нисор — яхшилик сочувчи.

Номасмуъ — эшитилмаган, эшитилмайдиган, қулоқ солинмайдиган.

Нуктадон — зукко, зийрак, донишманд.

Нун — Эски ёзувдаги «н» ҳарфининг номи. Нун классик

- адабиётда қомат букиклиги рамзи сифати ишлатилади.
- Нуҳ — яҳудий, ислом ва христиан динидаги афсонавий пайғамбар.
- Об — сув.
- Ошуфта — паришон, беҳол.
- Пайгома — хабар, дарак, хушхабар.
- Рабиулжамол — «Қиссаи Сайфулмулк» достонидаги вазирнинг ўғли Саид севгилиснинг исми.
- Рифъат — юксалиш, юксак мартаба, юксаклик.
- Рустам — ўрта ва Яқин Шарқ халқлари огаки ижодида шаклланган қадимий мифологик образ. У паҳлавонлик, халоскорлик ва жўмардлик тимсолидир.
- Рутба — мартаба, даража, амал.
- Сабух — тонг.
- Салотин — султонлар.
- Самандар — оловда пайдо бўладиган ва словдагина яшайдиган афсонавий қуш. Классик адабиётда ошиқ ўртанишлари самандарнинг олов ичидаги ҳаётига ўхшатилади.
- Сарнигун — айнан: боши тескари, чаппа.
- Саъдий — Муслиҳиддин Абу Муҳаммад Абдуллоҳ ибни Мушрифиддин (1203—1292) буюк форс-тожик шоири ва мутафаккири. У шерозлик бўлгани учун Саъдий Шерозий тарзида юритилади.
- Сў — томон.
- Тулуъ — чиқиш, балқиш (қуёшга нисбатан).
- Устухон — суяк.
- Файз — 1. барака, мўллик; 2. қувонч, баҳра.
- Фаъол — феъллар, атворлар, характерлар.
- Футуҳ — қушойиш, очилиш.
- Хизр — афсонавий мангу тирик пайғамбар. Хизр сайёҳлар ва дарвишлар ҳомийси, йўл кўрсатувчиси сифатида тасаввур қилинади.
- Ховар — шарқ.
- Хуффош — кўршапалак.
- Чолон — чаққон, чопқир, эпчил.
- Шабистон — хона, ётоқ хонаси, ётоқ бўлмаси.
- Шамс — қуёш.
- Шаппар — айнан: тунда учувчи, кўршапалак.
- Шақоват — 1. бахтсизлик, омадсизлик; 2. ярамаслик, ёмонлик.
- Шаҳодат — 1. шоҳидлик, гувоҳлик; 2. шаҳидлик, дин йўлида ўлиш.

Шуморсиз — саноқсиз, беҳисоб, мўл.

Шуруъ — киришмоқ, бошламоқ.

Яксон — бир хил, бирдай.

Якто — ягона, нодир, ноёб.

Ялдо — қишнинг энг узоқ ва энг қоронғи кечаси.

Эрам боғи — афсонавий боғнинг номи.

Қайс — машҳур «Лайли ва Мажнун» дostonларидаги бош қаҳрамон Мажнуннинг асл исми.

Қақнус — афсонавий қуш. Гўё унинг тумшуқ тешиклари гоят кўп бўлиб, бу тешикларнинг ҳар биридан хилма-хил оҳанг таралар эмиш. Гўё мусиқа шундан ўйлаб чиқарилган эмиш. Қақнус умр бўйи хас-хашак йиғармиш ва умри ниҳоясида шу хас-хашаклар хирмонида ўзи ёниб кетармиш. Кул орасидан қақнус жўжаси чиқармиш.

Қоф — афсонавий тоғнинг номи. Айрим олимлар уни Албурз (Эльбрус) тоғи деб тахмин қиладилар.

Ғино — бойлик, давлатмандлик.

Ҳабиб — 1. дўст, ўртоқ; 2. мажозан: пайгамбар.

Ҳажжож — Ҳажжож бинни Юсуф (661—714). Умавийлар халифалигининг Ҳижоз (692—694) ва Ироқдаги (694 йилдан) ноибидир. У ўз золимлиги ва қаттоллиги билан ном чиқарган Ҳажжожии золимдир.

Ҳумо — Афсонавий бахт, давлат қуши. Унинг сояси кимнинг бошига тушса, гўё у бахтиёр бўлармиш.

РАСМЛАРГА ИЗОҲЛАР

Билол Нозим лирикаси учун рассом Темур Саъдуллаев миниатюралар ишлаган:

Ёр хаёли.

Илҳом тугёни.

Висол.

Ёр излаб...

Муҳаббат қўшиғи.

Интизорлик.

Муқовада: Ҳазал ўқиётган гўзал.

Фронтисписда: Билол Нозим портрети. Рассом

П. Д. Воронкин.

МУНДАРИЖА

БИЛОЛ НОЗИМ	3
ҒАЗАЛЛАР	7
МУСТАЗОД	103
МУРАББАЪЛАР	104
МУХАММАСЛАР	106
МУСАДДАСЛАР	110
ЛУҒАТ ВА ИЗОҲЛАР	114

На узбекском языке

БИЛОЛ НОЗИМ

Избранное

Издательство ЦК КП Узбекистана
Ташкент — 1981